

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Kati Ahonen

**VAPAUTUVIEN VANKIEN NÄKEMYS
PALVELUNTARPEESTA
YHTEISKUNTAAN
SIJOITTUMISESSA**

Ylempi AMK-tutkinto
Sosiaali- ja terveysala
2010

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma

(Ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Kati Ahonen
Opinnäytetyön nimi	Vapautuvien vankien näkemys palveluntarpeesta yhteiskuntaan sijoittumisessa
Vuosi	2010
Kieli	suomi
Sivumäärä	68 + 3 liitettä
Ohjaaja	Andrew Sirkka

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää mitä tavoitteita vapautuvat vangit asettavat yhteiskuntaan sijoittumiselleen sekä minkälaisia palveluntarpeita vangilla on vapautumisvaiheessa. Tutkimuksen tarkoituksena oli myös tuoda esiin tukipalveluiden kehittämistarpeita vapautuvan vangin näkökulmasta.

Tutkimuksen keskeinen teoria kostuu kriminaalipolitiikan ja vankeinhoitolainsäädännön kokonaisuudistuksen keskeisistä tavoitteista. Palveluketjua sekä moniammatillista yhteistyötä kuvataan Suunta-valmennuksen toimintamallin kautta.

Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkimukseen osallistui kymmenen vapautunutta/vapautuvaa vankia. Aineiston analyysi suoritettiin aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä.

Vapautuvien vankien yhteiskuntaan sijoittumisen tavoitteena oli vankilaan johtaneesta elämäntavasta irrottautuminen sekä elämän normaalius. Elämän normaaliuden lähtökohta on oma asunto. Elämänsisällön tuovat erilainen tekeminen, työpaikka tai työharjoittelupaikka sekä säännöllinen päivärytmi. Suhteet läheisiin olivat tärkeitä. Vapautumisvaiheessa tarvittavien tukipalveluiden sisältö painottui elämisen perustarpeisiin ja henkisen tuen tarpeisiin. Tarvittiin toimeentulo, terveyspalvelut ja oma asunto. Henkinen tuki muodostuu mahdollisuudesta terapeuttiin keskusteluihin sekä tukihenkilöstä vapautumisvaiheessa. Yhteiskuntaan sijoittumista tukevissa palveluissa oli paljon kehittämistarpeita. Kehittämistarvetta oli vapautumiseen valmentamisessa; vapautumisen suunnitteluun tulisi kiinnittää enemmän huomiota ja asteittain vapautumisen mahdollisuutta lisätä. Kehittämistarvetta oli myös tarvittavan hoidon mahdollistamisessa. Lääkehoito tulisi mahdollistaa tarvittaessa ja lisätä päihdehoitomahdollisuuksia. Monissa palveluissa työntekijäresurssit ovat liian vähäiset suhteessa vapautuvien vankien tarpeeseen.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että yhtenäisen toimintamallin puuttuessa vapautuvat vangit asetetaan eriarvoiseen asemaan asuinkunnan perusteella. Tuen määrä riippuu vapautuvan vangin kotikunnan palveluista. Vapautuvat vangit kokevat saavansa liian vähän tukea vapautumisvaiheessa.

Asiasanat: Vapautuva vanki, vanki, vankeinhoito, vapauteen valmentaminen, yhteiskuntaan sijoittuminen

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU

UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma

ABSTRACT

Author	Kati Ahonen
Title	Released Prisoners' Views on the Need for Reentry Services
Year	2010
Language	Finnish
Pages	68+3 Appendices
Name of Supervisor	Andrew Sirkka

The purpose of this master's thesis was to examine the personal goals set by prisoners upon their release concerning their re-entry into society, and the need for support services upon their release. A further purpose was to assess the development needs in the support services from the viewpoint of the prisoner upon release.

The theoretical framework of the study consists of the main objectives of the overall reform of criminal policy and the legislation on prison administration. The chain of services and the multi-professional collaboration are illustrated with the operational model for Suunta-training

The study is qualitative. The research material was gathered by using theme interviews. The study was participated by the ten prisoners that were just being released. The material was analysed by using the material-based content analysis.

The goals set by the prisoners concerning their re-entry into society were to disengage from their previous ways of life led them to prison, and to reintegrate into normal living. A prerequisite for normal living is having a place to live. An adequate standard of living is supported by meaningful activities, a job or a training position and maintaining a regular daily rhythm. Relationships to close persons were considered to be important. The key services that were needed upon release related to basic living needs and to mental support. Support concerning income, health services and a place to live was needed. Mental support comprises a possibility of therapeutic conversations and a support person upon release. There were many development needs concerning the services supporting the re-entry into society. There were needs to develop the pre-release training; the preparation for freedom should be taken into wider consideration, and the option of gradual release should be expanded. Development was also needed concerning enabling pharmacotherapy, which should be accessible when required. Furthermore, substance abuser care services should be more widely accessible. Within many services, the human resources are inadequate when compared to the needs of the prisoners on release.

It can be concluded that the absence of a coherent operational model places the prisoners in an unequal position upon their release depending on their municipality of residence. The amount of support depends on the availability of services in their

municipality of residence. The prisoners feel that they do not receive enough support upon their release.

Keywords: Prisoner on release, Prisoner, Prison administration, Preparing for freedom, Re-entry into society

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT.....	3
1 JOHDANTO	7
2 KRIMINAALIPOLITIikka	9
2.1 Rikosten torjunta ja haittojen minimoiminen	9
2.1.1 Tilannetorjunta ja ympäristön suunnittelu	10
2.1.2 Sosiaalinen ja yksilönkehitystä tukeva rikosentorjunta	11
2.1.3 Normiohjaus ja rikosoikeudellinen kontrollijärjestelmä.....	12
3 VANKEINHOITOLAINSÄÄDÄNNÖN KOKONAISUUDISTUS	14
3.1 Vankeusrangaistus	14
3.1.1 Rangaistusajan suunnitelma.....	15
3.1.2 Vapauttamissuunnitelma.....	16
3.1.3 Valvottu koevapaus.....	17
4 SUUNTA-VALMENNUS	19
4.1 Yksilövalmennus.....	20
4.2 Työvalmennus.....	21
4.3 Ryhmävalmennus.....	22
5 AIEMMAT TUTKIMUKSET	24
6 TUTKIMUSONGELMAT JA METODOLOGISET RATKAISUT.....	30
6.1 Kohderyhmä	30
6.2 Tutkimusmenetelmät	31
6.3 Aineiston keruu.....	32
6.4 Aineiston analyysi	33

7	TULOKSET	35
7.1	Vangin asettamat tavoitteet yhteiskuntaan sijoittumiselleen	35
7.1.1	Irrottautuminen vankilaan johtaneesta elämäntavasta	35
7.1.2	Elämän normaalius.....	37
7.2	Vangin näkemykset tarvitsemistaan tukipalveluista vapautumisvaiheessa.....	39
7.2.1	Toimeentulo	40
7.2.2	Asunnon hankinta	41
7.2.3	Henkinen tuki.....	42
7.2.4	Terveyspalvelut.....	44
7.3	Vangin kokemukset yhteiskuntaan sijoittumisen kehittämistarpeista	45
7.3.1	Vapauteen valmentaminen.....	45
7.3.2	Hoidon mahdollistaminen.....	48
7.3.3	Työntekijäresurssit.....	51
7.3.4	Yhteiskunnassa selviytyminen.....	53
7.3.5	Muut kehittämistarpeet	54
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	57
9	POHDINTA	64
	LÄHDELUETTELO.....	67
	LIITEET	69

1 JOHDANTO

Suomessa tuli 1.10.2006 voimaan vankeinhoitolainsäädännön kokonaisuudistus. Uudistus on vaatinut pitkän prosessin, joka alkoi vankeusrangaistuskomitean asettamisella syyskuussa 1999. Komitean tehtävänä oli laatia ehdotus lainsäädännöstä koskien vankeusrangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoa. Keväällä 2005 eduskunta hyväksyi kokonaisuudistuksen keskeisinä lakeina vankeuslain(L767/2005), tutkintavankeuslain (L 768/2005) sekä lain rikoslain muuttamisesta (L780/2005). Voimaan lait tulivat 1.10.2006. (Myhrberg 2007, 11-12.)

Kokonaisuudistuksen yhtenä päämääränä oli uudistaa vankeuden täytäntöönpanon tavoitteita. Kokonaisuudistuksessa tavoitteena korostuu mm. vankeinhoitolaitoksen velvollisuus toimia vangin kanssa niin, että hänen valmiutensa elää rikoksetonta elämää paranevat. Vankeuslaki sisältääkin uusia säännöksiä, joiden tavoitteena on pyrkiä vankeusaikana prosessimaisesti vaikuttamaan vangin toimintakykyyn, elämänhallintaan sekä yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseen. Näiden toimintojen yhtenä pyrkimyksenä on uusintarikollisuuden ehkäiseminen. (Mohell & Pajuoja 2006, 14-15, 67.)

Merkittävä uudistus vankeuslaissa on säännös rangaistusajan suunnitelmasta, jota täydennetään vapauttamissuunnitelmalla hyvissä ajoin ennen vangin suunniteltua vapautumista. Uuden vankeinhoitolain myötä vankeinhoitoviranomaisten on tarpeen mukaan oltava yhteistyössä vangin koti- tai asuinkunnan palveluiden järjestäjiin vapauttamissuunnitelmaa laatiessaan (L767/2005). Säännökset edellyttävät vankeinhoitoviranomaisilta tarvittaessa palveluohjausta ja kuntoutusjatkumoiden suunnittelua kunnan palveluiden piiriin. Tämä asettaa yhteiskunnalle monenlaisia haasteita vankien vapautumisvaiheessa. Se miten yhteiskunta pystyy näihin haasteisiin vastaamaan, vaikuttaa suuresti vankien yhteiskuntaan sijoittumiseen.

Vankeuslaki asettaa säännökset vankien suunnitelmalliseen vapautumiseen, mutta valtakunnallisesti ei ole olemassa yhtenäistä toimintamallia vapautuvan vangin

tukemiseen. Yhtenäisten toimintamallien puuttuminen ei kuitenkaan sulje pois sitä tosiasiaa, että kaikki kunnat ovat tämän haasteen edessä ja joutuvat vapautuvien vankien palveluntarpeeseen vastaamaan.

Monen muun kunnan tapaan myös Vaasasta on puuttunut yhtenäinen toimintamalli. Yhtenä vaihtoehtona vapautuvien vankien yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseksi on Vaasassa 1.3.2007-28.2.2010 toiminut raha-automaattiyhdistyksen rahoittama Suunta-valmennushanke, joka hankerahoituksen jälkeen on jatkunut valtion ns. köyhyysrahoilla. Suunta-valmennuksen pääasiallisena kohderyhmänä ovat Vaasaan vapautuvat alle 30 -vuotiaat vangit. Vaikka Suunta-valmennuksen kohderyhmä on rajattu, on se osaltaan vastannut vapautuvien vankien palveluntarpeeseen Vaasassa.

Oma kiinnostukseni vapautuvien vankien tilanteeseen on herännyt työskennellessäni Suunta-valmennushankkeessa sen koko toiminnan ajan. Suunta-valmennuksessa olleiden asiakkaiden rinnalla olen nähnyt yhteiskuntaan sijoittumisen haasteet. Vapautuvien vankien tuen tarve on suuri. Hankkeen aikana vapautuvien vankien palvelutarpeesta käytyjen lukuisten keskustelujen myötä heräsi ajatus aiheen tutkimisesta.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää mitä tavoitteita vapautuvat vangit asettavat yhteiskuntaan sijoittumiselleen sekä minkälaisia palveluntarpeita vangeilla on vapautumisvaiheessa. Tutkimuksen tavoitteena on myös tuoda esiin tukipalveluiden kehittämistarpeita vapautuvan vangin näkökulmasta. Tutkimus on toteutettu vapautuvan vangin näkökulmasta. Tavoitteena on, että Vaasassa hyödynnetään tutkimuksesta nousseita tuloksia vankien vapautumisvaiheessa heidän yhteiskuntaa sijoittumisen edistämiseksi.

Tutkimuksen teoriaosuudessa käsitellään kriminaalipolitiikan ja vankeinhoitolainsäädännön kokonaisuudistuksen keskeisistä tavoitteita. Palveluketjua ja moniammatillista yhteistyötä käsitellään Suunta-valmennuksen toimintamallin avulla, jonka jälkeen tutustutaan vankeja koskeviin aiempiin tutkimuksiin. Tutkimusongelmien ja metodologiset ratkaisujen jälkeen esitellään tulokset ja johtopäätökset.

2 KRIMINAALIPOLITIikka

Kriminaalipolitiikka on rikollisuuteen liittyvää yhteiskunnallista päätöksentekoa. Kriminaalipolitiikan perustavoitteena on ”rikosten ehkäiseminen, ennustettavan ja oikeudenmukaisen rikosoikeusjärjestelmän ylläpito, luotettavan rikosseuraamusjärjestelmän toiminnan varmistaminen sekä rikosvahinkojen ja rikollisuuskontrollin aiheuttamien kustannusten minimoiminen ja oikeudenmukainen jakaminen”. (Oikeusministeriö 2007, 2.)

Kriminaalipolitiikan perustavoitteen määritelmän taustalla on ajatus, ettei yhteiskuntaa ole mahdollista saada täysin rikoksettomaksi, joten kriminaalipolitiikalla pyritään minimoimaan rikoksista ja sen kontrolloinnista aiheutuvat haitat. Tavoitteena on myös säädellä rikollisuudesta aiheutuvien haittojen ja vahinkojen mahdollisimman oikeudenmukaisesta kohdentumisesta eri osapuolten kesken. Kriminaalipolitiikassa pyritään siis huomioimaan sekä ympäröivän yhteiskunnan ja uhrin että myös rikokseen syyllistyneen näkökulma. (Oikeusministeriö 2007, 30; Koskinen 2008, 6-7.)

2.1 Rikosten torjunta ja haittojen minimoiminen

Rikoksista aiheutuvia haittoja vähennetään usein parhaiten ennalta ehkäisemällä rikoksia, joka onkin siten yksi kriminaalipolitiikan keskeisimmistä tehtävistä. Rikollisuuden ehkäisyssä keskeistä on myös varhainen puuttuminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. Hyvinvointivaltion perusrakenteista on tärkeää huolehtia, esimerkkinä sosiaaliturvan ja koulutuksen tarjoaminen. Näillä toimilla voidaan vähentää rikollisuutta, vaikka toimien suunnittelu ei alunperin olisikaan lähtenyt rikosentorjunnan näkökulmasta. Tulee huolehtia siitä, että terveydelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset palvelut tarjotaan koko väestölle. Painopiste rikollisuuden ehkäisyssä onkin paikallistasolla ja koostuu useiden eri toimijoiden yhteisestä työstä. Laajemmin ymmärrettynä kriminaalipolitiikkaan kuuluvat kaikki ne toimet, jotka rikollisuuteen vaikuttaa, huolimatta siitä, mikä on

toimijataho tai mihin toimilla on alunperin pyritty vaikuttamaan (Oikeusministeriö 2007, 2, 31.)

Rikollisuuden ehkäisyyn pyritään siis vaikuttamalla monenlaisiin asioihin, josta esimerkkinä Lappi-Seppälä (2006) on kirjassaan käyttänyt kolmijakoa: tilannetorjunta ja ympäristön suunnittelu, sosiaalinen ja yksilönkehitystä tukeva rikosentorjunta ja normiohjaus ja rikosoikeudellinen kontrollijärjestelmä.

2.1.1 Tilannetorjunta ja ympäristön suunnittelu

Rikollisuuden ehkäisyyn voidaan vaikuttaa kiinnittämällä huomiota ympäristön suunnitteluun sekä pyrkimällä vaikuttamaan suoraan siihen tilanteeseen, jossa rikos syntyy. Ympäristökriminologian avulla on havaittu, että erilaisilla rakennetut ympäristöt tuottavat eriasteisesti rikollisuutta. Ympäristökriminologisessa tutkimuksessa todetut ajatukset ovat tuttuja myös Suomessa. Niitä on huomioitu muun muassa ympäristöministeriön julkaisussa ”rakennettu ympäristö, rikollisuus ja turvallisuus”, jossa luetellaan ympäristön suunnittelussa huomioitavia rikoksia estäviä tekijöitä. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi katujen valaistus ja kaupunkikeskustojen suunnittelu niin, että niissä on ihmisiä myös iltaisin sekä erilaiset alueen viihtyvyyteen vaikuttavat ratkaisut. Viihtyvyyden koetaan lisäävän turvallisuutta ja vähentävän siten myös rikollisuutta. Liian tiheän asutuksen on myös todettu lisäävän rikollisuutta. Kaupunkiyhteisöjä tulisikin kannustaa rajoittamaan väestötiheyttä muun muassa viheralueiden avulla (Lappi-Seppälä 2006, 51-53; Graham & Bennet 1998, 26-27).

Rikosten tilannetorjunnassa taas on lähinnä kysymys ”tekojen vaikeuttamisesta, riskien lisäämisestä, hyötyjen vähentämisestä, rikosylykkeiden vähentämisestä sekä tekosyiden poistamisesta”. Tässä lähestymistavassa kyse on yksinkertaisesti lähinnä kohteiden fyysisen turvallisuuden lisäämisestä. Tekojen vaikeuttamisesta esimerkkinä voisi käyttää turvalukituksia, riskien lisäämisestä varashälyttimiä, hyötyjen vähentämisestä esimerkiksi voisi ottaa väripanokset setelikuljetuksissa, ylykkeiden vähentämisestä liikakansoituksen välttämisen ravintoloissa ja

tekosyiden poistamisen esimerkkinä voitaisiin käyttää normitietoisuuden parantamista. Vaikka rikosten tilannetorjunta soveltuu vain kapeaan osaan rikoksista, on se yksinkertainen ja halpa tapa ennaltaehkäistä tiettyntyyppisiä rikoksia. (Lappi-Seppälä 2006, 53-55; Graham ym. 1998, 72.)

2.1.2 Sosiaalinen ja yksilönkehitystä tukeva rikosentorjunta

Sosiaalinen rikosentorjunta taas on hyvin moninainen käsite. Se sisältää sekä yksilöön kohdistetut tukitoimet sekä koko sosiaaliturvajärjestelmän osana rikosentorjuntatyötä. Sosiaalinen ja yksilönkehitystä tukeva rikosentorjunta voidaan jakaa sekä preventiivisiin toimiin että toimenpiteisiin, joilla pyritään katkaisemaan jo alkanut rikosura. Preventiivisiin toimiin kuuluvat esimerkiksi nuorisopolitiikan alat ja lastensuojelulliset toimenpiteet. (Lappi-Seppälä 2006, 56.)

Pyrittäessä katkaisemaan jo alkanut rikosura tulevat mukaan useat eri viranomaistahot. Uusintarikollisuuden ehkäisyyn pyritään vaikuttamaan muun muassa päihde- ja sosiaalityöllä sekä erilaisin työvoimapolitiittisin keinoin. Myös oikeusviranomaisten tehtävänä on uusien rikosten ehkäiseminen rikosten selvittämisen, rikosseuraamusten määräämisen ja täytäntöönpanon lisäksi. Rikosuran lakkaaminen onkin usein monivaiheinen psykososiaalinen prosessi. Rikollisesta elämäntavasta irtaantuminen sekä rikollisesta identiteetistä ja verkostosta luopuminen saattaa kestää vuosia ja on usein pitkäkestoinen prosessi. Tämän vuoksi seuraamusjärjestelmän parissa tehtävän työn vaikuttavuuden mittarina ei tulisi käyttää pelkästään uusintarikollisuuden lukuja vaan vaikuttavuutta on saattanut tapahtua vaikka uusintarikollisuutta vielä esiintyykin. Rikoksista irtautumisen prosessi on uusintarikollisuudesta huolimatta saattanut jo alkaa. Esimerkiksi rikosentekijän päihteidenkäyttö on vähentynyt, ihmissuhteet vahvistuneet ja työelämään kiinnittyminen alkanut. Tulokset uusimisluvuihin näkyvät vasta myöhemmin prosessin edettyä rikollisesta elämäntavasta irtautumiseen. (Lappi-Seppälä 2006, 57-58.)

2.1.3 Normiohjaus ja rikosoikeudellinen kontrollijärjestelmä

Rikollisuuteen pyritään vaikuttamaan myös normiohjauksella ja rikosoikeudellisilla keinoilla. Vaikka pyrkimyksenä on rikollisuuden ennalta ehkäisy, tapahtuu rikoksia siitä huolimatta. Kriminaalipolitiikassa määritelläänkin myös mahdollisuus kontrolloikeuksiin, joita ovat erilaiset rangaistukset ja muut rikosseuraamukset. Keskeisenä välineenä on rikoslaki, jonka avulla pyritään turvaamaan kaikille ihmisille kuuluvat perusoikeudet. Näihin perusoikeuksiin kuuluvat muun muassa oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Perustuslaki turvaa myös jokaisen omaisuuden, yksityiselämän, kunnian ja kotirauhan. (Lappi-Seppälä 2006, 64; Koskinen 2008, 7.)

Suojatessaan näitä kansalaisten perustuslaillisia oikeuksia, saa valtio toisaalta myös vallan puuttua yksilön vapauteen ja elämään. Perustuslaissa taatut oikeudet kuitenkin asettavat myös rajoituksia niille tavoille, joilla suojaa annetaan. Rikosoikeudenkäytön oikeusvaltiollisia rajoitteita ovat laillisuusperiaate, syyllisyysperiaate, suhteellisuusperiaate, yhdenvertaisuusperiaate sekä kohtuus, humanisuus ja ihmisarvoisen kohtelun vaatimus. (Lappi-Seppälä 2006, 64-65.)

Laillisuusperiaatteen mukaan rikoksen ja siitä tuomittavan rangaistuksen tulee aina perustua voimassaolevaan lakiin. *Syyllisyysperiaate* takaa sen, että rangaistus on oikeutettu vain sellaisissa tilanteissa, jossa tekijä olisi voinut toimia toisin tai häneltä olisi voitu edellyttää toisenlaista toimintaa ilman kohtuuttomia vaatimuksia. *Suhteellisuusperiaatteen* mukaan rangaistus on oikeudenmukaisessa suhteessa rikokseen ja erilaisten rikosten rangaistusten on oltava suhteessa rikosten vahingollisuuteen. *Yhdenvertaisuusperiaate* taas on kirjattuna jo perustuslakiin. Perustuslain (L731/1999) mukaan ”ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. *Kohtuuden, humanisuuden ja ihmisarvoisen kohtelun vaatimus* sisältää vaatimuksen rangaistusten kohtuudesta sekä siitä ettei kenenkään ihmisarvoa saa loukata. (Lappi-Seppälä 2006, 65-66; Koskinen 2008, 14-17.)

Nämä edellisessä kappaleessa luetellut asiat ovat siis ne arvot ja periaatteet, joita tulee kunnioittaa rikoksia seuraavien rangaistusten täytäntöönpanossa. Se mihin tämän hetken Suomessa rangaistuksilla pyritään eli rikosseuraamusten tavoitteet ja päämäärät määritellään vuonna 2006 voimaantulleessa vankeinhoitolainsäädännön kokonaisuudistuksessa.

3 VANKEINHOITOLAINSÄÄDÄNNÖN KOKONAISUUDISTUS

Suomalaisen rikoslain ja rangaistusten täytäntöönpanoa koskevien säännösten juuret ovat 1800-luvun loppupuolella. Vuonna 1889 eduskunta hyväksyi uuden rikoslain ja rangaistusten täytäntöönpanoa koskevan asetuksen, jotka tulivat voimaan vuonna 1894. Sen jälkeen aina 2000-luvulle saakka on näihin lakeihin tehty yhteiskunnan ja vankeinhoidon uusien vaatimusten mukaisia osittaisuudistuksia. 2000-luvulle tultaessa kokonaisuudistuksen tarve oli ilmeinen ja pohjatyö uudistukselle oli jo aloitettu. Keväällä 2005 eduskunta hyväksyi kokonaisuudistuksen keskeisinä lakeina vankeuslain(L767/2005), tutkintavankeuslain (L 768/2005) sekä lain rikoslain muuttamisesta (L780/2005). Näiden keskeisten lakien lisäksi uudistuksessa tehtiin muutoksia voimassaoleviin lakeihin sekä annettiin useita liitelakeja. Voimaan lait tulivat 1.10.2006. (Myhrberg 2007, 11-12; Koskinen 2008, 18.)

3.1 Vankeusrangaistus

Uudistetun vankeuslainsäädännön yhtenä pyrkimyksenä oli määritellä uudelleen rangaistusten täytäntöönpanon tavoitteet (Myhrberg 2007, 13). Vankeuslain 2§ mukaan ”vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana”. Vankeuslaki määrittelee siis ne tavoitteet, joihin vankeuden täytäntöönpanolla pyritään. Tavoitteiden määrittelemisen myötä vankeuslaki muodostaa myös arvopohjan koko vankeinhoidolle; mihin asioihin vankeuden täytäntöönpanon aikana halutaan vaikuttaa. (Mohell 2006, 25.)

Uuden vankeuslain tavoitteenasettelussa nostetaan selväsi esille rikoksettoman elämäntavan ja vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen sekä uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. Kaiken kaikkiaan vuonna 2006 voimaantulleessa vankeuslaissa vankeuden täytäntöönpano määritelläänkin

suunnitellusti eteneväksi yksilölliset tarpeet huomioivaksi prosessiksi. Tälle prosessille raamit antaa rangaistusajan suunnitelma. (Mohell 2006, 25.)

3.1.1 Rangaistusajan suunnitelma

Vankeuslain 4 luvun 6§:ssä säädetään vangeille laadittavaksi yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma, joka koskee rangaistusajan suorittamista, vapauttamista sekä ehdonalaista vapautta. Rangaistusajan suunnitelma laaditaan sijoittajayksikössä yhteistyössä vangin kanssa. Rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään olosuhteiden muutosten ja vangin kehityksen mukaan siinä vankilassa, mihin vanki on sijoitettuna. Vangin osallistuminen rangaistusajansuunnitelman tekoon on vangille vapaaehtoista, joten hänen siitä kieltäytyessä tehdään rangaistusajan suunnitelma ilman vangin osallistumista. Vangin oma osallistuminen olisi kuitenkin tärkeää ja vankia tulee kaiken tavoin motivoida rangaistusajan suunnitelman tekoon. (Mohell 2006, 67-70.)

Rangaistusajan suunnitelman sisältöä tarkennetaan vankeusasetuksen 18§:ssä. Sen mukaan rangaistusajan suunnitelmaa laatiessa on otettava huomioon:

- 1) vangin aikaisempi rikollisuus, vangin tekemän rikoksen tai tekemien rikosten laatu ja tuomitun rangaistuksen pituus, 2) vangin sosiaaliset olosuhteet, yksilölliset tarpeet ja voimavarat, 3) arvio vangin työ- ja toimintakyvystä, 4) tekijät, jotka lisäävät todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin, 5) tekijät, joilla todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin voidaan vähentää sekä 6) turvallisuuteen vaikuttavat tekijät.

Rangaistusajan suunnitelma sisältää 1) vankeuden keskeisimmät tavoitteet, 2) tietoja osallistumisvelvollisuuteen sisältyvän toiminnan laadusta, sisällöstä ja vaativuustasosta, 3) turvallisuusjärjestelyille asetettavat vaatimukset, 4) tiedon sijoitusvankilasta, 5) suunnitelman mahdollisen poistumisluvan ajankohdasta ja edellytyksistä, 6) suunnitelman mahdollisen koevapauden ajankohdasta ja edellytyksistä sekä 7) vapauttamissuunnitelman ja valvontaan määrättävän osalta lisäksi valvontasuunnitelman

Rangaistusajan suunnitelma onkin yksi vankeuslain keskeisimmistä uudistuksista. Se mahdollistaa rangaistuksenajan mielekkään käytön, jossa edetään suunnitelmallisesti kohti määriteltyjä tavoitteita. Jokaisen vangin suunnitelma on yksilöllinen, juuri hänen tarpeitaan vastaava. Suunnitelmaa tehtäessä pohditaan mihin vangin toimintakykyyn ja uusintarikollisuuteen vaikuttaviin tekijöihin vankeusaikana kyetään vaikuttamaan. Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon myös vangin sosiaalinen toimintakyky, henkilökohtaiset edellytykset ja rangaistusajan pituus, niin että vangin on rangaistusajan kuluessa mahdollisuus päästä määriteltyihin tavoitteisiin. Rangaistusajan suunnitelman pyrkimyksenä on arvioida tarpeiden ja toimintojen kohtaaminen, jolloin tehdään oikea-aikaisesti oikeanlaisia toimenpiteitä. (Mohell 2006, 66-68.)

Hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja ehdonalaiseen vapauteen vapautuvien kohdalla valvontasuunnitelmalla. Rangaistusajan suunnitelma sisältää myös mahdollisen koevapauden ajankohdan ja edellytykset. (Mohell 2006, 68-69.)

3.1.2 Vapauttamissuunnitelma

Vapauttamissuunnitelmasta säädetään vankeuslain 4 luvun 6§:n 2 momentissa ja sitä tarkennetaan vankeusasetuksen 11 luvun 79§:ssä

Vapauttamissuunnitelmassa arvioidaan vapautuvan vangin tarpeita, jotka tukevat hänen yhteiskuntaan sijoittumistaan. ”Erityisesti on arvioitava vapautuvan vangin asumiseen, toimeentuloon, työhön tai koulutusjärjestelyihin, sosiaalisiin suhteisiin, työkykyyn, terveydenhuoltoon sekä päihdekuntoutukseen ja muuhun psykososiaaliseen kuntoutukseen liittyviä tarpeita”. (L509/2006.)

Vapauttamissuunnitelmaan laadittaessa tulee arvioida vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen tarpeensa erilaisiin palveluihin. Vankeuslaki määrittää, että vankeinhoitoviranomaisten on tarpeen mukaan oltava yhteistyössä vangin koti- tai asuinkunnan palveluiden järjestäjiin vapauttamissuunnitelmaa

laatiessaan. (L767/2005). Jos kunnassa valmistellaan vangille hoito-, huolto- tai kuntoutussuunnitelmaa, on vankilan yhteistyössä kunnan kanssa huolehdittava siitä, että vapauttamissuunnitelma tukee tätä suunnitelmaa (L509/2006).

3.1.3 Valvottu koevapaus

Vankeinhoitolainsäädännön kokonaisuudistuksen myötä tuli vankien vapauttamisvaiheeseen uutena toimenpiteenä mahdollisuus valvottuun koevapauteen. Valvottu koevapaus voidaan aloittaa maksimissaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista, jolloin vanki suorittaa tuomionsa loppuajan vankilan ulkopuolella (Rikosseuraamusvirasto 2009).

Valvottua koevapautta määrittelevät tarkat toimeenpanosuunnitelmat. Toimeenpanosuunnitelmassa määritellään vangin asuminen ja toimeentulo sekä tarvittava valvonta. Suunnitelmassa määritellään myös toimintavelvoite ja sen sisältö, joka voi olla esimerkiksi työtä, koulutusta, päihdekuntoutusta tai erilaista työ- ja toimintakykyä kehittävää toimintaa. Toimeenpanosuunnitelmaa valmisteltaessa tulee vankeinhoitoviranomaisten tehdä yhteistyötä eri viranomaistahojen kanssa valvotun koevapauden toimeenpanosuunnitelman toteutumisen mahdollistamiseksi. (Rikosseuraamusvirasto 2009; L509/2006.)

Valvotun koevapauden edellytysten täyttymisen arvioi sijoittamisvankila. Sijoittamisvankila arvioi myös vangin kyvyn noudattaa koevapauden ehtoja, joita ovat muun muassa päihhteettömyyteen sitoutuminen, päivittäinen toimintavelvoite ja liikkumista koskevat määräykset ja aikataulut. Sijoittamisvankila selvittää myös vangin asuinolosuhteet, jotka tulee olla soveltuvat valvotun koevapauden toimeenpanoon. (Rikosseuraamusvirasto 2009; L509/2006.)

Valvotun koevapauden lähtökohtana on edistää vangin rangaistusajan suunnitelman toteutumista ja lisätä vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan tuomion päätyttyä. Valvottu koevapaus mahdollistaa rikoksettoman ja päihhteettömän elämäntavan harjoittelun vankilan ulkopuolella jo ennen vankeustuomion päättymistä. Vanki on kuitenkin koko tuomion ajan vankilan

valvonnan alaisena ja valvottu koevapaus voidaan peruuttaa, jos sen ehtoja rikotaan. Koevapauden valvonta sisältää vangin säännöllisiä ilmoittautumiskäyntejä vankilaan, vartioiden tarkastuskäyntejä ja yhteydenpitoa toimintapaikkoihin, päihteettömyyden testausta sekä vangin liikkumisen tarkkailua teknisin laittein. Vangin aloittaessa valvotun koevapauden, ilmoitetaan siitä myös poliisille. (Rikosseuraamusvirasto 2009; L509/2006.)

4 SUUNTA-VALMENNUS

Vuonna 2006 voimaan tullut uusi vankeuslaki korostaa vangin suunnitelmallista vapauttamista. Säännökset edellyttävät vankeinhoitoviranomaisilta tarvittaessa palveluohjausta ja kuntoutusjatkumoiden suunnittelua kunnan palveluiden piiriin.

Vaasassa on työvalmennuskeskus Jupiter-säätiössä 1.3.2007-28.2.2010 toiminut raha-automaattiyhdistyksen rahoittama Suunta-valmennushanke, joka hankerahoituksen jälkeen on jatkunut valtion ns. köyhyysrahoilla. Hankkeen tarjoamisen perusteena on yhteisesti Vaasan vankilan, Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston, Vaasan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja Jupiter-säätiön kanssa todettu nuorten vapautuvien vankien tuen tarve, johon on ollut valtakunnallisestikin vaikea vastata yhtenevien toimintamallien puuttuessa. Suunta-valmennuksen tavoitteena on tukea vapautuvaa vankia yhteiskuntaan sijoittumisessa ja uusintarikollisuuden ehkäisyssä.

Lähtökohta Suunta-valmennukseen osallistumiseen on asiakkaan oma motivoituminen muutokseen. Asiakkaan tuodessa rangaistuksen aikana muutoshalukkuutensa esille, tapahtuu ohjautuminen palveluun pääsääntöisesti vankilasta käsin vapauttamissuunnitelman laatimisen yhteydessä tai yhdyskuntaseuraamustoimistosta valvontasuunnitelman laatimisen yhteydessä. Ohjautuminen palveluun voi tapahtua myös sosiaalityöntekijän tai työvoimaviranomaisen kautta asiakkaan jo vapauduttua vankilasta. Vankilasta ohjautuneiden osalta Suunta-valmennuksen tavoitteenasettelussa pyrkimyksenä on, että asiakkaan henkilökohtaiset tavoitteet määräytyvät vapauttamissuunnitelman tai valvontasuunnitelman tavoitteiden pohjalta.

Suunta-valmennukseen on mahdollisuus osallistua jo rangaistuksen suorittamisen aikana joko siviililuvalla Vaasan vankilasta tai valvotun koevapauden aikana. Siviililuvalla tai koevapauden aikana aloitettu Suunta-valmennusjakso mahdollistaa portaittaisen siirtymisen vankilasta siviiliin. Suunta-valmennuksen voi aloittaa myös vasta vapautumisen jälkeen, jos valmennuksen aloittaminen ei ole mahdollista rangaistuksen aikana.

Suunta-valmennusjakso koostuu yksilövalmennuksesta, työvalmennuksesta ja ryhmävalmennuksesta asiakkaan tarpeen mukaisesti. Suunta-valmennuksen prosessi on kuvattu tämän kappaleen lopussa olevassa prosessikaaviossa (kuva 1).

4.1 Yksilövalmennus

Koko jakson ajan asiakkaan tukena toimii oma yksilövalmentaja. Yksilövalmennuksen osalta Suunta-valmennus pyritään aloittamaan jo rangaistuksen suorittamisen aikana myös niiden asiakkaiden kohdalla, joilla ei ole mahdollisuutta aloittaa siviililuvalla Vaasan vankilasta tai valvotussa koevapaudessa. Näin Suunta-valmennuksen toimintamalli tarjoaa katkeamattoman palveluketjun vapautuvan vangin tueksi yhteiskuntaan sijoittumisessa.

Asiakkaan aloittaessa valmennusjakson Jupiter-säätiössä, asiakas ja yksilövalmentaja tekevät valmennussuunnitelman, jossa asiakas määrittelee jakson tavoitteet ja keinot tavoitteiden toteutumiseksi. Valmennussuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti yksilövalmennuksessa ja arviointikeskusteluissa, joihin voivat osallistua asiakkaan suostumuksella myös hänen tukiverkostonsa edustajat.

Yksilövalmennuksen sisällön määrittää asiakkaan elämäntilanne. Ennen vapautumista yksilövalmennuksessa korostuu tuki vapautumishetkeen liittyvien käytännön asioiden järjestelyssä esimerkiksi asuntoasioiden järjestäminen ja toimeentuloon liittyvien asioiden järjestäminen. Myös vapautumiseen valmistautuminen henkisesti on vahvasti osana yksilövalmennusta. Koko jakson ajan merkityksellisenä osana yksilövalmennusta on asiakkaan tukeminen päihitteettömyyteen sekä hoitoonohjaus tarvittaessa. Jakson edetessä yksilövalmennuksessa korostuu tuki jatkosuunnitelmien laatimisessa.

Suunta-valmennuksen aikana tehdään tiivistä yhteistyötä asiakkaan palveluntarpeesta määräytyvän tukiverkoston kanssa. Tukiverkosto koostuu pääsääntöisesti vapauttamissuunnitelmassa kartoitetusta asiakkaan palveluntarpeesta, joka voi täydentyä Suunta-valmennuksen aikana.

Tukiverkostoon voi kuulua asiakkaan läheisiä sekä asiakkaan tarpeen mukaan esimerkiksi vankeinhoitoviranomaisia sekä vankilasta että yhdyskuntaseuraamustoimistosta, kunnan sosiaalityöntekijä, työvoimaviranomainen, päihdetyöntekijä tai mielenterveysalan ammattilaisia. Yksilövalmentaja toimii asiakkaan tukena verkostossa ja koordinoi verkoston toimintaa. Pyrkimyksenä on hyödyntää moniammatillista osaamista tukimuotona asiakkaalle yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseksi ja uusintarikollisuuden ehkäisemisessä

Yksilövalmennuksen sisältöjä ovat muun muassa

- tuki päihdeettömyyteen
- päihdeongelmaisten ja mielenterveysongelmaisten motivoiminen hoitoon
→ hoitoonohjaus
- apu arjen asioiden hoitamiseen
- apu taloudellisen tilanteen selvittelyyn
- apu koulutus- tai työpaikan löytämiseen
- yhteistyö tukiverkoston kanssa
- tuki jatkosuunnitelmien laatimiseen

4.2 Työvalmennus

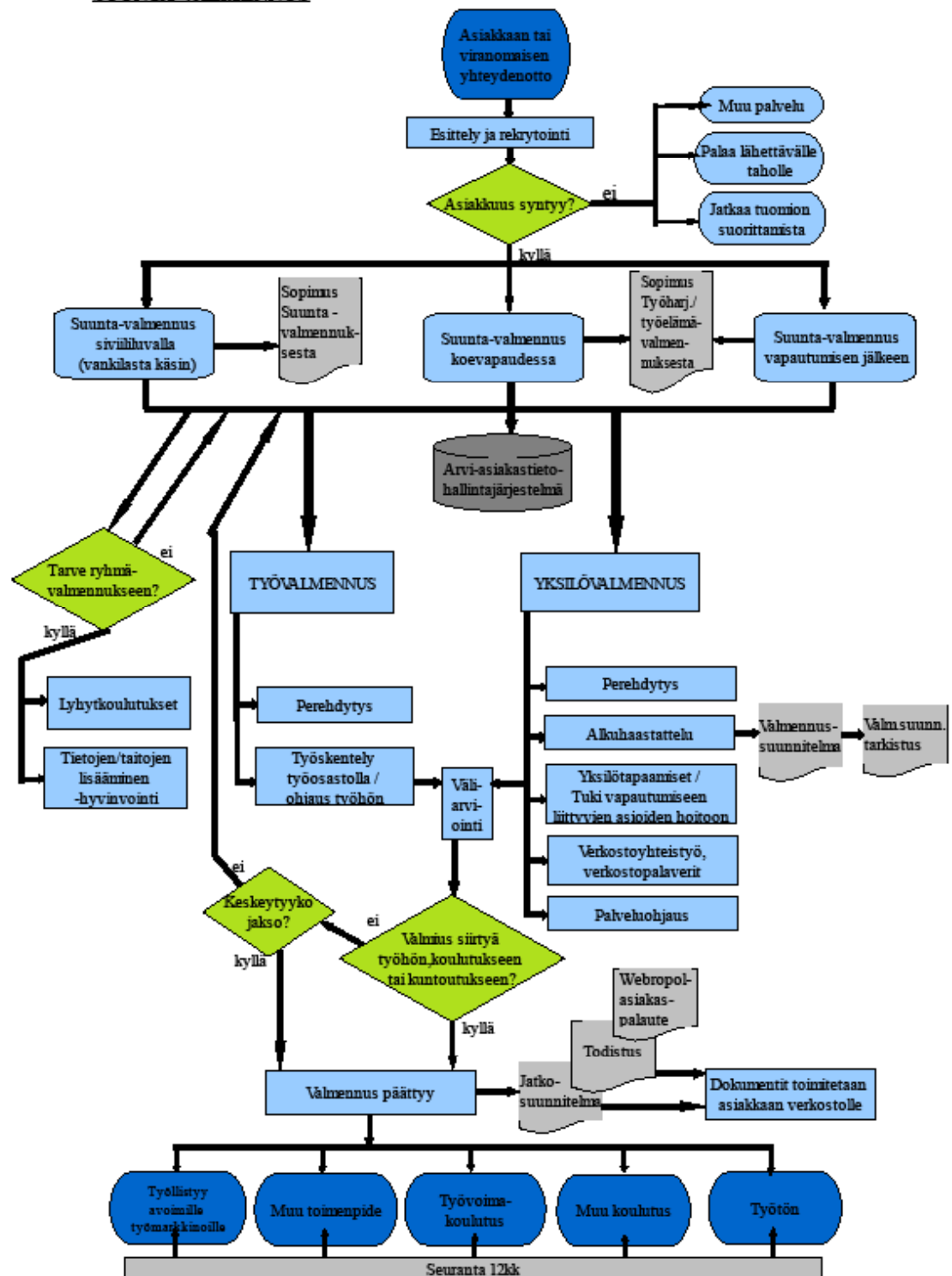
Suunta-valmennuksen asiakas on työvalmennuksessa Jupiter-säätiön työosastolla, jossa tuetaan hänen työkykyään ja ammatillisia tavoitteitaan. Vaihtoehtoina työvalmennusosastoksi/-yksiköksi ovat puu- ja rakennus, kädentaidot, kierrätysmyymälä, Cafe Jupiter (lounasravintola), siivous, IT ja media, Ekocenter, rekkapesu tai rakennustarvikekierrätysmyymälä. Työvalmennuksen tavoitteet määräytyvät yksilöllisesti asiakkaan elämäntilanteen mukaan. Tavoitteena asiakkaalla voi olla muun muassa työelämän sääntöjen opettelu, mielekkään ja merkityksellisen sisällön saaminen päiviin, oman kiinnostusta vastaavan alan löytäminen, työkokemuksen saaminen ja ammattiosaamisen päivittäminen.

4.3 Ryhmävalmennus

Ryhmävalmennusta tarjotaan asiakkaiden tarpeen mukaan. Suunta-valmennuksen asiakkaat voivat osallistua Jupiter-säätiössä järjestettyihin asiantuntijaluentoihin ja lyhytkestoisiin koulutuksiin. Suunta-valmennuksen asiakkaiden on myös mahdollista osallistua erilaisiin tutustumiskäynteihin ja työsastojen virkistystoimintaan. Ryhmävalmennuksen tavoitteena on asiakkaan tiedollisen ja taidollisen osaamisen lisääminen sekä osallisuuden vahvistaminen.

Jakson päättymisen lähentyessä asiakkaan kanssa työstetään hänen jatkosuunnitelmaansa. Jatkosuunnitelman määrittää asiakkaan senhetkinen elämäntilanne. Suunta-valmennus voi toimia esimerkiksi portaana työ- tai opiskeluelämään tai tarvittaessa suunnitellaan yhdessä asiakkaan ja hänen tukiverkostonsa kanssa tarvittavat muut kuntoutusjatkumot. Tavoitteena on, että Suunta-valmennusjakson jälkeen asiakkaalla on edelleen hänen tarvitsemansa tuki yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseksi ja uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi. Suunta-valmennuksen yksilövalmentajalla on tarvittaessa mahdollisuus toimia asiakkaan tukena myös jakson päättymisen jälkeen.

SUUNTA-VALMENNUS

Kuva: Suunta-valmennuksen prosessikaavio

5 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Helena Timonen (2009) on väitöskirjassaan tutkinut rangaistusta suorittavien väkivaltarikollisten muutoshalukkuuden kehittymistä heidän elämänhistoriallista taustaa vasten sekä heidän vapautumisen jälkeistä selviytymistään. Tutkimuksen kohdejoukkona on seitsemän väkivaltarikoksista tuomittua henkilöä, jotka ovat rangaistuksensa aikana osallistuneet väkivaltarikollisille tarkoitettuun kuntoutusohjelmaan, Omaohjelmaan.

Aineistonkeruumenetelmänä tutkimuksessa on käytetty vapaamuotoisia keskusteluhaastatteluita eli Timosen tutkimus on narratiivinen, kertomuksellinen, kertojien elämänkulkua koskeva avoin haastattelututkimus.

Tutkittavien kertomuksista ilmenee, että muutoksen lähtökohta on henkilön oma halu muuttua. Yksilön muuttuminen niinkin täydellisesti, kuin Timosen tutkimukseen osallistuneilla miehillä on tavoitteena, edellyttää uudelleen sosiaalistumista. Tutkittavien kertomuksissa nousee voimakkaasti esille tarve välttää entistä viiteryhmää ja kiinnittyä rikoksettomuutta tukeviin sosiaalisiin verkostoihin. Tutkittaville tärkeiden ja merkityksellisten läheisten ja perheen positiivinen merkitys korostuu muutosprosessissa.

Timosen tutkimuksessa tutkittavat kertovat myös vapautumisprosessistaan ja miettivät mitkä asiat ovat vaikuttaneet siihen, että heidän henkilökohtainen muutosprosessinsa on jatkunut vapautumisen jälkeenkin. Vapautumisen jälkeen tutkittavien tuen tarve on ollut erittäin suuri ja läheisten tuki on ollut merkityksellinen muutosprosessissa. Entisen viiteryhmän välttäminen osoittautui erittäin tärkeäksi. Tärkeäksi asiaksi muutosprosessin etenemiselle muodostui myös heidän palveluntarpeisiin vastaaminen. Tärkeäksi koettiin esimerkiksi asunnon saaminen ja toimeentulon turvaaminen.

Riitta Granfelt (2008) on tehnyt Keravan vankilan WOP-projektiin (Work Out Project) kohdistuvan kehittämistutkimuksen. Kvalitatiivinen tutkimus toteutettiin aikavälillä 1.3.2007–28.2.2008. Aineistonkeruumenetelmänä on käytetty WOP-projektin työntekijöiden, vankien ja vankilasta vapautuneiden nuorten

haastatteluita. Haastatteluaineistoa on täydennetty projektin raporteilla ja havainnointiaineistolla.

Work out-ohjelma on Keravan vankilassa toteutettu osastokuntoutus. Work out-ohjelma keskittyy pitkäjänteiseen vankien kokonaisvaltaiseen kuntoutumiseen ja toimintakyvyn vahvistamiseen. Osastokuntoutuksen tavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen, vangin toimintakyvyn tukeminen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistaminen. Tavoitteena on myös tukea vankilasta vapautuvien nuorten portaittaista sijoittumista koulutukseen ja työelämään. Work-out -ohjelman erityispiirteenä on se, että vankeusaikana tehty vapautteen valmentava työ jatkuu myös vapautumisen jälkeen.

Granfeltin tutkimuksen tarkoituksena on tuoda tietoa nuorten vankien kuntoutuksesta, vapautteen valmentavasta toiminnasta sekä vapautumisen jälkeisestä tuesta.

Work out- ohjelmassa nuorten vankien kanssa työskennellään yksilö-, ryhmä ja yhteisötasolla. Asiakastyötä täydennetään verkostoyhteistyöllä, jolla on tutkimuksen mukaan suuri merkitys nuorten vankien vapautumisprosessissa. Verkostoyhteistyöllä pyritään siihen, että vapautuvien vangit saavat heidän tarpeitaan vastaavat palvelut vapautumisen jälkeen. Verkostoyhteistyön avulla pyritään myös edistämään portaittaista sijoittumista työ- tai opiskeluelämään. Tämä Work out-ohjelman kokonaisvaltainen toimintamalli on osoittautunut hyväksi vankien kuntoutuksessa ja vapautteen valmentamisessa. Toimivan toimintamallin lisäksi tutkimuksessa korostuu osaston kuntoutusmyönteisyyden merkitys vankien kuntoutusprosessissa. Kuntoutusmyönteinen ilmapiiri rakentuu vankien vertaistuesta, vartioiden vuorovaikutuksellisesta työotteesta sekä osaston erityisohjaajien riittävästä läsnäolosta.

Yksi Work out-ohjelman erityispiirteistä on projektityöntekijän tuen jatkuminen myös vapautumisen jälkeen. Vapautumisen jälkeen tehtävä työ on lähinnä yksilötyötä, mutta projektityöntekijä toimii myös vankin tukena viranomaisverkostossa ja verkoston koordinaattorina. Haastateltavat vangit ovat kokeneen projektityöntekijän tukihenkilökseen siviilissä. Vapautteen jatkuva tuki

mahdollistaa tutkimuksen mukaan myös nopean puuttumisen mahdollisiin retkahtamisiin ja saattaa vaikuttaa siihen, että asiakas pystyy saamaan tilanteen hallintaan nopeammin.

Granfeltin tutkimuksen mukaan Work out-projekti osoitti, että kokonaisvaltainen, pitkäjänteisesti etenevä kuntoutus on mahdollinen myös suljetussa laitoksessa, vaikkakin avolaitos ympäristö tarjoaa parhaimmat edellytykset vapauten valmentaville yksilöllisille kuntoutusohjelmille.

Vuokko Karsikas (2005) on tutkinut päihdeongelmaisten vankien kuntoutumista ja sen edellytyksiä yksilö- ja yhteisötasolla sekä yhteiskunnallisena kysymyksenä. Tutkimuksessa selvitetään päihde- ja rikoskierteestä irtautumisen ja kuntoutuksen merkitystä voimaantumisprosessissa. Voimaantumisella Karsikkaan tutkimuksessa tarkoitetaan ”ihmisen kasvua ottamaan vastuu elämästään sekä hänen toimintavoimansa kasvua, joka johtuu sekä ihmisen omasta kehitymisestä että ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista”.

Karsikkaan tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen. Kohdejoukkona on 13 Silta-Valmennusyhdistykseen rangaistuksen aikana sijoitettua vankia. Tutkimuksen primääriaineisto on kerätty vankien teemahaastatteluilla ja sekundaariaineisto kuuden Silta-Valmennusyhdistyksen työntekijän haastatteluilla sekä asiakirjatiedoista. Tutkimus perustuu Karsikkaan Kuntouttavan sosiaalityön ammatilliseen lisensiaatintutkimukseen.

Tutkimuksessa todettiin vankilan erilaisilla päihdekuntoutuksilla olleen voimaannuttava vaikutus tutkittaville. Vangin oma motivoituminen muutokseen on kuitenkin voimaantumisen alku. Voimaantumisen kannalta tärkeänä nähtiin myös vangin mahdollisuus siirtyä asteittain avoimempiin olosuhteisiin oman vastuuntunnon ja sisäisen kontrollin lisääntymisen mukaan.

Tutkimuksessa sosiaalisella verkostolla todettiin olevan suuri merkitys päihdekäytön jatkumisen kannalta. Etenkin entisen seuran välttämisen todettiin tukevan tutkittavien päihdeettömyyttä. Sosiaalisella verkostolla voikin olla joko päihdeettömyyttä tukeva tai päihdeettömyyspäättöstä horjuttava vaikutus.

Myös päihteidenkäyttöä korvaavan uuden elämänsisällön löytämisen todettiin olevan tärkeää.

Kuntoutusjatkumoiden suunnittelu ja vapautumisen valmistelu yhteistyössä eri toimijoiden kanssa todettiin tutkimuksessa tärkeäksi yhteiskuntaan sijoittumista edistäväksi toiminnaksi. Karsikkaan mukaan vapautumisvaiheessa tuleekin varmistaa vapautuvien vankien tarpeita vastaava tuki yhteiskunnan palvelujärjestelmien kautta. ”Irtautuminen päihde- ja rikoskierteestä ei riipu pelkästään ihmisten omasta halusta, vaan se edellyttää myös heidän moninaisten palvelutarpeidensa huomioon ottamista yhteiskunnan palveluissa”.

Ekunwe Ikponwosa (2007) on väitöskirjassaan tutkinut avovankilajärjestelmää suomen vankeinhoidossa. Avovankila kuvataan tutkimuksessa lempeänä vankeusmuotona, joka on suljettua laitosta inhimillisempi tapa kohdella lainrikkokijia. Ikponwosan väitöskirjassa käsitellään myös sosiaalista maailmaa vankilassa sekä ongelmia joita vangit kohtaavat vankilassa ja vankilan ulkopuolella. Tutkimuksessa käsitellään myös vankien mahdollisesti kohtaamia vaaroja uudelleenintegroitumisen aikana.

Väitöskirjassaan Ikponwosa on käyttänyt sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia metodeja. Tutkimuksen aineisto koostuu kyselyistä, havainnoinnista ja vankien haastatteluista. Kysely otsikolla ”Julkinen asenne rikollisuutta kohtaan” on tehty vuonna 2004 viidessä suomalaisessa kaupungissa. Aineistoa on myös kerätty osallistuvan havainnoinnin menetelmällä Huittisten avovankilassa vuonna 2004. Lisäksi tutkimukseen on kerätty aineistoa haastatteleamalla 15 vankia vankeusaikana sekä vapautumisen jälkeen. Nämä haastateltavat ovat myös vastanneet kyselylomakkeeseen. ”Poliisin ja väestön kohtaamisia” koskeva aineisto koostuu tamperelaisessa yökerhossa 12 kuukauden ajan tehdystä havainnoinnista.

Tutkimuksen mukaan avovankilassa vangeilla on mahdollisuus ylläpitää samankaltaisia rutiineja kuin ulkomaailmassa. Heille tarjotaan esimerkiksi mahdollisuus työntekoon ja opiskeluun. Tämänkaltaiset asiat edesauttavat vangin tunnetta siitä, että hän voi vaikuttaa elämäänsä. Nämä tuomion suorittamisen

aikana mahdollistetut toiminnot helpottavat vankien yhteiskuntaan sijoittumista vapautumisen jälkeen.

Vankien haastatteluissa nousi esiin tarve lisätä tukea vapautumisen valmisteluun. Tutkimuksen mukaan avovankila pystyy tarjoamaan työkalut, jotka valmistavat vangit kohtaamaan vapautumisen haasteet.

Avovankilassa panostetaan kuntoutukseen rankaisemisen sijaan. Tutkimuksessa käykin ilmi, että kuntouttavien toimintamallien käyttö vankilatuomion aikana on myötävaikuttanut rikosten uusimislukujen alhaiseen määrään Suomessa. Mikään tuomion aikana tehty kuntouttava työ ei kuitenkaan ole riittävä, jos yhteiskunta ei pysty vastaamaan vankin tarpeisiin vapautumisvaiheessa esimerkiksi työllistymisen ja asunnon saamisen suhteen.

Kimmo Hypen (2004) on tutkinut kuinka moni vapautuneista vangeista palaa takaisin vankilaan. Tutkimuksessa on selvitetty myös mitkä asiat vaikuttavat rikosten uusimiseen. Kohdejoukkona tutkimuksessa on vuosina 1993-2001 ehdottoman vankeusrangaistuksen saaneet ja vankilasta vapautuneet. Aineisto on kerätty rikosseuraamusviraston keskusvankirekisteristä.

Hypenin tutkimuksessa käy ilmi, että ensikertalaisista 40% saa uuden ehdottoman tuomion. Heistä $\frac{1}{4}$ sai ehdottoman tuomion ennen vapautumista tehdyistä rikoksista ja $\frac{3}{4}$ lle tuomio oli tullut uusista rikoksista. Ensikertalaiset kuitenkin uusivat harvemmin kuin jo useammin vankilassa olleet. Useat kerrat vankilassa lisäävät uuden tuomio todennäköisyyttä. Sadasta ensikertalaisista vankilakierteeseen joutuu kuitenkin vain muutama. Hypenin tutkimuksessa nostettiin esiin myös rikosseuraamusviraston erillisselvitysten tulokset joiden mukaan vankilakierteeseen joutuneet vangit ovat aikuisväestömme sairain, köyhin ja syrjäytynein väestönosa.

Nuorimpien eli alle 18-vuotiaina vapautuneiden vankien osalta riski uudesta vankilatuomiosta on suurin, heistä 85-95 prosenttia joutui uudestaan vankilaan. Tämä ikäryhmä ei kuitenkaan ole kooltaan suuri, vuositasolla keskimäärin 27 vapautunutta vankia. Kaikista vanhimmassa ikäryhmässä 20-30 prosenttia sai

uuden vankilatuomion. Tämäkin ikäryhmä oli kooltaan suhteellisen pieni vuositasolla keskimäärin noin 280 vapautunutta vankia. Ikä siis vaikutti uusimisen todennäköisyyteen, nuoret uusivat vanhoja useammin. Tutkimus osoitti myös, että miehet uusivat naisia useammin.

Taulukko: Tiivistelmä aiemmista tutkimuksista

<p>OMIN SANOIN. Elämän ja muutoksen tarinat vankilasta vapauteen</p> <p>Helena Timonen 24.04.2009 Väitöskirja</p>	<p>Kohdejoukkona on seitsemän väkivaltarikoksista tuomittua Omaohjelmaan osallistunutta henkilöä</p>	<p>Narratiivinen, kerronnallinen tutkimus</p> <p>Aineistonkeruumenetelmänä avoin keskusteluhaastattelu</p>
<p>Osalliseksi omaan elämään- Work out-ohjelma nuoren vangin tukena.</p> <p>Riitta Granfelt 1.3.2007-28.2.2008 Kehittämistutkimus</p>	<p>Kohdejoukkona Work out-ohjelmaan osallistuneet vangit ja projektin työntekijät</p>	<p>Kvalitatiivinen tutkimus</p> <p>Aineistonkeruumenetelmänä kohderyhmän haastattelut, joita täydentävät projektin raportit sekä havainnointiaineisto</p>
<p>”Selvinpäinolosta tulee hyvä fiilis”</p> <p>Vuokko Karsikas 14.9.2005 Ammatillinen liseniaattitutkimus</p>	<p>Kohdejoukkona 13 Siltavalmennusyhdistykseen rangaistuksen aikana sijoitettua vankia ja kuusi Siltavalmennusyhdistyksen työntekijää</p>	<p>Kvalitatiivinen tutkimus</p> <p>Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelut</p>
<p>Gentle Justice: Analysis of Open Prison Systems in Finland. A Way to the Future?</p> <p>Ekunwe Ikponwosa 27.10.2007 Väitöskirja</p>	<p>Haastatteluissa kohdejoukkona 15 vankia. Havainnoinnissa kohteena Huittisten avovankila.</p>	<p>Tutkimuksessa käytetty sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia metodeita.</p> <p>Aineistonkeruumenetelmänä Kyselylomakkeet, haastattelut ja havainnointi</p>
<p>Vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet.</p> <p>Kimmo Hypen 2004</p>	<p>Kohdejoukkona vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet</p>	<p>Kvantitatiivinen tutkimus</p> <p>Aineisto on kerätty rikosseuraamusviraston keskusvankirekisteristä</p>

6 TUTKIMUSONGELMAT JA METODOLOGISET RATKAISUT

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää mitä tavoitteita vapautuvat vangit asettavat yhteiskuntaan sijoittumiselleen sekä minkälaisia palveluntarpeita vangeilla on vapautumisvaiheessa. Tutkimuksen tavoitteena on myös tuoda esiin tukipalveluiden kehittämistarpeita vapautuvan vangin näkökulmasta.

Tutkimusongelmat ovat:

1. Minkälaisia tavoitteita vapautuva vanki asettaa yhteiskuntaan sijoittumiselleen?
2. Minkälaisia tukipalveluita vapautuvat vangit kokevat tarvitsevansa yhteiskuntaan sijoittuakseen?
3. Minkälaisia kehittämistarpeita vapautuvat vangit näkevät yhteiskuntaan sijoittumisessaan?

6.1 Kohderyhmä

Aineisto kerättiin kymmeneltä haastateltavalta. Haastatteluun osallistui Suunta-valmennuksessa aikavälillä 01/2009-01/2010 olleita asiakkaita ja kohderyhmää täydennettiin Vaasan vankilassa tuomiotaan suorittavilla vangeilla. Kohderyhmän valintaa määritti vapautumisesta kulunut aika, josta tässä tutkimuksessa ei haluttu olleen kulunut aikaa yli kahtatoista kuukautta. Tuomiotaan vielä suorittaneista valittiin tutkimukseen niitä, jotka olivat vapautumassa noin kahden kuukauden sisällä haastattelutilanteesta.

Suunta-valmennuksen asiakkaat ovat pääsääntöisesti alle 30-vuotiaita Vaasan seudulle vapautuneita vankeja, joten kohderyhmään valitut Vaasan vankilan vangit valittiin samoin kriteerein. Suurimmalla osalla haastateltavista oli takanaan useita vankilassa suoritettuja ehdottomia tuomioita, tuomioiden määrä vaihteli

yhden ja kahdeksan vankilatuomion välillä. Haastateltavista kolme oli ensikertalaisia. Viimeisimmän tuomion pituuden vaihteluväli oli 9kk-3v9kk. Keskimääräinen tuomion pituus oli 2 vuotta ja kolme kuukautta.

Aikajaksolla 01/2009-01/2010 Suunta-valmennukseen on osallistunut seitsemän asiakasta, joista viisi tavoitettiin haastattelua varten. Lisäksi Vaasan vankilasta löytyi neljä haastateltavaa. Kohderyhmää täydensi Suunta-valmennuksessa aiemmin ollut asiakas, joka täytti kriteerit ikäryhmän ja vapautumisajankohdan puolesta.

6.2 Tutkimusmenetelmät

Kvalitatiivinen tutkimusote on taustafilosofialtaan hermeneuttinen, jossa tulkinnalla ja ymmärtämisellä on keskeinen sija. Ymmärtämisellä tarkoitetaan ilmiöiden ja merkitysten oivaltamista. Hermeneuttisessa tutkimusstrategiassa korostuu subjektiivinen tulkinta ilmiöiden ja ajattelun merkitysten tutkimisessa. Tätä tutkimusstrategiaa voidaan pitää vastakohtana objektiivisuutta painottaville ja tulkinnoista riippumattomille tutkimuksen lähestymistavoille. Kvalitatiivisen tutkijan päämääränä on ymmärtää paremmin yksilön käyttäytymistä ja kokemuksia ja näin lisätä tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Soininen 1995, 34-35; Jyväskylän yliopisto 2010.)

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus, jossa aineistonkeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Teemahaastattelu on keskusteluomainen tilanne, eikä haastattelussa tarvitse edetä yksityiskohtaisten ja tarkasti etukäteen määriteltyjen kysymysten mukaan. Teemat ovat kuitenkin kaikille haastateltaville samat, mutta haastattelun etenemisjärjestys on joustava. Tutkimuksen kohderyhmän kannalta teemahaastattelu on paras vaihtoehto, koska se mahdollistaa muodoltaan suhteellisen vapaan haastattelutyylin ja myös haastateltavien vapaalle puheelle annetaan tilaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Teemahaastattelussa voi myös tarvittaessa motivoida haastateltavia vastaamaan haastattelukysymyksiin ja kysymyksiä voi täsmentää tarpeen vaatiessa.

Haastattelutilanteessa voi myös huomioida mahdolliset keskittymisvaikeudet ja luoda mahdollisuus taukoihin haastattelun aikana. (Hirsjärvi & Hurme 1993, 15.)

Haastatteluteemat olivat: 1) vangin asettamat tavoitteet yhteiskuntaa sijoittumiselleen, 2) vangin näkemykset tarvitsemistaan tukipalveluista vapautumisvaiheessa ja 3) vangin kokemukset yhteiskuntaan sijoittumisen kehittämistarpeista

6.3 Aineiston keruu

Kaikkien haastateltavien haastattelu on ollut vapaaehtoinen. Suunta- valmennuksen asiakkailta kysyttiin etukäteen heidän suostumus haastatteluun. Vaasan vankilassa tuomiotaan suorittavien suostumuksen haastatteluun kysyi etukäteen vankilan työntekijä. Rikosseuraamusvirasto on myöntänyt luvan niiden vankien haastatteluun, jotka haastatteluvaiheessa suorittavat tuomiotaan Vaasan vankilassa (Liite 1). Haastattelutilanteessa pyydettiin jokaiselta vielä kirjallinen suostumus haastatteluun ja tietojen käyttämiseen tutkimuksessa (Liite 2).

Haastattelut on tehty aikavälillä 12/2009-01/2010. Haastattelut kestivät keskimäärin 30 minuuttia. Haastatteluista kuusi tehtiin Jupiter-säätien tiloissa ja neljä Vaasan vankilassa. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin haastattelun jälkeen. Aineistoa on 1 rivivälillä kirjoitettuna 52 sivua eli keskimäärin 5 sivua haastateltavaa kohden.

Osalla haastatelluista haastattelun alkuvaiheessa oli havaittavissa pientä jännitystä, mutta alun jännityksen jälkeen tunnelma haastattelutilanteessa oli avoin ja luonnollinen. Haastattelutilanne onkin vuorovaikutustilanne, jossa haastattelijan persoonakin vaikuttaa siihen minkälaiseksi tieto muodostuu (Karsikas 2005, 53). Haastatteluiden kulkua edesauttoi se, että tutkija oli tutustunut olosuhteisiin, jossa haastateltavat elävät. Sen vuoksi tutkijan oli helpompi hahmottaa haastateltavien elinolosuhteita sekä kokemuksia vapautumisvaiheesta. Haastatteluissa kulkua edesauttoi myös yhteinen sanasto,

jonka merkitykset olivat molemmille osapuolille tuttuja (Hirsjärvi ym., 1993, 47-48.)

Suurimassa osassa haastattelutilanteista ei ollut tunnetta, että haastateltavia olisi tarvinnut erityisesti motivoida vastaamaan asetettuihin kysymyksiin. Aihealue oli itsellään sellainen mistä kohdejoukko oli kiinnostunut. Haastateltavien kiinnostusta oletettavasti lisäsi se, että tutkimuksen lähtökohtana on nimenomaan vapautuvan/vapautuneen vangin oma näkökulma.

Haastateltavissa oli toki eroja. Suurin osa kertoi ajatuksiaan perusteellisesti ja monisanaisesti eikä heille tarvinnut tehdä juurikaan tarkentavia kysymyksiä. Osa taas vastasi lyhytsanaisesti kysymyksiin. Heidän haastattelunsa vaati paljon täsmentäviä kysymyksiä, että heiltä saatiin tietoa asetettuihin teemoihin.

Tutkimuksen tarkoituksen kannalta ei ollut tarkoituksenmukaista kerätä haastateltavilta yksityiskohtaisia taustatietoja. Joitain taustatietoja kuitenkin kerättiin, että saatiin koottua kohdejoukosta yleiskuvaus. Taustatiedoista koottu yleiskuvaus kertoo osaltaan minkälaisesta joukosta on kyse.

Haastateltavat olivat iältään 22-29-vuotiaita, keski-ikä 26 vuotta. Kaikki haastateltavat olivat miehiä. Haastateltavista kahdella oli ammatillinen tutkinto. Ilman ammatillista tutkintoa olevilla haastateltavilla kaikilla oli takanaan 1-2 keskeytynyttä ammattitutkintoa. Suurin osa haastateltavista vapautui Vaasan vankilasta, ainoastaan kaksi heistä vapautui muualta päin Suomea.

Haastateltavilla oli, yhtä lukuun ottamatta, taustallaan päihteiden ongelmakäyttöä, joka osaltaan oli vaikuttanut rikolliseen elämäntapaan. Kohderyhmästä 70 % ilmoitti kärsivänsä ahdistuneisuudesta ja/tai paniikkihäiriön kaltaisista oireista.

6.4 Aineiston analyysi

Tutkimuksessa toteutettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aineiston käsittely aloitettiin haastatteluja kuuntelemalla ja niiden litteroinnilla. Haastatteluja kuunneltiin läpi useaan otteeseen. Litteroidut haastattelut luokiteltiin ensin

teemoittain ja teemojen alle kerättiin niihin kuuluvat alkuperäisilmaukset. Analyysiyksiköksi valittiin ajatuskokonaisuus, joka muodostui joko lauseen osasta tai useista lauseista (Tuomi & Sarajärvi 2003, 112).

Tämän vaiheen jälkeen alkuperäisilmaukset tiivistettiin pelkistetyiksi ilmauksiksi. Pelkistämässä haastatteluaineista poistetaan tutkimukselle epäoleellinen tieto, informaatio tiivistetään kuitenkin kadottamatta alkuperäisilmauksen viestiä. (Tuomi ym. 2003, 110-111.)

Analyysissä edettiin siten, että samankaltaiset pelkistetyt ilmaukset ryhmiteltiin ja yhdistettiin alaluokiksi. Ryhmittelyn avulla luotiin alustavat kuvaukset tutkittavasta ilmiöstä. Vastaukset tutkimustehtävään saatiin yhdistämällä teemojen alle kerätyt samankaltaiset alaluokat yläluokiksi, jotka esitetään tuloksissa. (Tuomi ym. 2003, 114-115.)

Tulosten raportoinnissa käytetään paljon suoria lainauksia, jolloin haastateltavien oma retoriikka säilyy. Suorat lainaukset esitetään sisennettynä lainausmerkeissä. Suorista lainauksista on poistettu kohtia, jossa haastateltavan puhe siirtyy välillä toiseen asiaan. Myös viestin sisällön kannalta merkityksettömiä täytesanoja on poistettu suorista lainauksista. Poistetut kohdat on merkinnyt kolmella pisteellä. Suorista sitaateista on poistettu myös tunnistettavuutta helpottavia yksityiskohtia, kuten ihmisten tai paikkojen nimiä. Tällöin siinä kohtaa tekstissä käytetään merkkiä (...).

7 TULOKSET

7.1 Vangin asettamat tavoitteet yhteiskuntaan sijoittumiselleen

Tässä kappaleessa esitetään tulokset teeman *vangin asettamat tavoitteet yhteiskuntaan sijoittumiselleen* näkökulmasta, jossa yläluokiksi muodostuivat 1) irrottautuminen vankilaan johtaneesta elämäntavasta sekä 2) elämän normaalius.

7.1.1 Irrottautuminen vankilaan johtaneesta elämäntavasta

Irrottautuminen vankilaan johtaneesta elämäntavasta ei tapahdu itsestään vaan asettaa vangin elämään erilaisia muutostarpeita. Aineistostani löysin viisi eri alaluokkaa, mitkä nousevat vastaamaan tämän tavoitteen saavuttamiseen. Alaluokat ovat: 1) rikoskierteen katkaiseminen, 2) elämäntavan muutos 3) negatiivisen vankilakokemuksen synnyttämä halu pysyä siviilissä 4) päihteidenkäyttö ja 5) rikollisuutta ja/tai päihteidenkäyttöä ylläpitävä kaveripiiri.

”se on mun isoin virhe, että mä oon hoitanu itteni vankilaan... ei niinku tavoitteena oo enää, et pitäs uudestaan...ihmiset puhuu, että kuinka kovia ne on ollu, ku ne on ollu monta kertaa vankilassa, mun mielestä siinä ei oo mitään kovaa...silloin sä oot kova jätkä, ku sä pystyt hoitaa kaikki normaalit asiat, niinku...käydä töissä, maksaa verot ja laskut ajallaan”.

Kaikilla haastatelluilla oli yhteisenä tavoitteena pysyä siviilissä; vankilaan ei haluttu enää takaisin. Tämän tavoitteen saavuttaminen vaatii kaikilta jonkinasteisia muutoksia entiseen elämäntapaan nähden. Yksi yhteinen muutostarve kaikille oli rikoskierteen katkaiseminen. Rikoskierteen katkaisemisen yhteydessä, suurin osa haastatelluista toi esiin myös tämän tavoitteen haastavuuden. Eräs haastatelluista toi esiin sen, että vankilassa ollessa tavoitteen asettaminen on helpompaa kuin sen toteuttaminen siviilin puolella.

”ei tää oo koskaan hauskaa täällä olla. Mut se on vaan niinku, kun sen ymmärtäis sen, että ku tuolla ymmärtäis jo siviilinpuolella. Se on aina se ku tulee tänne, ni sit tulee taas, et voi, voi kun on paha mieli. Pitäs kelata niitä asioita kahteen kertaan silloin kun tuolla jotain on niinku tekemässä. Esimerkiks jättää tekemättä, ihan yksinkertaisesti”

Osan haastatelluista kohdalla negatiivinen vankilakokemus on yhtenä syynä haluun välttää vankilaan joutumista jatkossa. Heillä oli kokemus etteivät he kuulu siihen maailmaan mitä vankila edustaa eikä vankila näin ollen ole heille oikea paikka. Myös pitkä tuomio tai useat kerrat vankilassa synnyttivät halun pysyä jatkossa siviilissä.

Irrottautuminen vankilaan johtaneesta elämäntavasta vaatii suurimmalta osalta muutosta päihteidenkäyttötavoissa. Haastatelluista yhdeksällä oli taustallaan päihteiden ongelmakäyttöä, joka osaltaan oli vaikuttanut rikolliseen elämäntapaan. Heistä seitsemän nosti haastattelussa esiin sen, että päihteidenkäytön rajoittaminen tai lopettaminen on edellytyksenä vankilaan johtaneesta elämäntavasta irrottautumiseen.

”mä tiedän sen, että mikä kohtalo se on kun mä viinaa otan, niin mä oon täällä(vankila) sitten”

Yhden osalta tosin pyrkimys päihteettömyyteen tuli vasta muutaman kuukauden kuluttua vankilasta pääsystä. Tavoitteiden muuttumiseen vaikutti perhesuhteissa tapahtunut muutos. Hänellä päällimmäinen tavoite vapautumisen jälkeen oli päihteidenkäytön jatkaminen.

”mulla oli vaan se periaate, et pääsen sieltä, ni sitä lähtee ja lujaa, mutta mielummin niin ettei rikoksia, mutta niin, että pää sekasin vaan koko ajan”

Muutamit haastatelluista nostivat esiin myös rikollisuutta ja päihteidenkäyttöä ylläpitävän kaveripiirin merkityksen vankilaan johtaneesta elämäntavasta irrottautumiseen. Tavoite oli pysyä erossa vanhasta kaveripiiristä. Pelkona heillä oli vankilaan johtaneen elämäntyylin jatkuminen palattaessa entiseen kaveripiiriin.

7.1.2 Elämän normaalius

Tavoite elämän saattamisesta mahdollisimman normaaliksi muodostuu alaluokista: 1) oma asunto, 2) elämänsisältö, 3) säännöllinen päivärytmi sekä 4). suhteet läheisiin

Elämän normaalius tavoitteessa korostui voimakkaammin asunnon merkitys. Asunnon saamisen koettiin olevan edellytys yhteiskuntaan sijoittumiselle. Puolet haastatelluista olivat jossain vaiheessa elämäänsä vapautuneet vankilasta ilman asuntoa, joten heillä oli siitä käytännön kokemusta. Asunnon merkityksen otti kuitenkin esille jokainen haastatelluista oli asunnottomuudesta omakohtaista kokemusta tai ei.

Asunnottomuudella nähtiin olevan monia negatiivisia vaikutuksia ihmisen elämään. Voimakkaimmin korostui kokemus siitä, että asunnottomaksi vapautuminen aiheuttaa vankilaan johtaneen elämäntyylin jatkumisen. Asunnottomana ei nähty muuta vaihtoehtoa.

”että jää tohon kassejen kaa heilumaan tohon kaupungille. Se on kyllä kaikista huonoin vaihtoehto, mitä vaan voi olla. Että siinä tulee sellanen olotila sitten, että mitä välii, kun ei oo mitään”

”jos nyt suoraan sanon, ni se on aika tuhoon tuomittu tie, jos mä lähen tonne reppuselässä kulkee”

”Että se on niinkun tyhjän päälle astuis, kun tuosta lähtee kävelemään, tuosta ovesta, jos ei oo mitään kämppää eikä mitään. Niin sen tietää sen lopputuloksen aika monella, että se on täällä(vankila) takasi sitten”

Asunnolla nähtiin olevan myös tärkeä rooli tulevaisuuden suunnittelussa. Asunto koettiin ensimmäiseksi portaaksi tulevaisuuden rakentamisessa. Myös töihin meneminen koettiin mahdolliseksi ilman asuntoa.

Yhdessä haastattelussa korostui nimenomaan tavallisen vuokra-asunnon merkitys. Esimerkiksi tukiasuntoa ei koettu kodiksi, koska siellä puuttuu yksityisyys. Myöskin se, että vapautuvia vankeja asutetaan samaan taloon koettiin huonoksi asiaksi.

”ei se oo mistään kotosin, että sun kotiin tullaan vaikka illalla kattoon mitä sä siellä teet. Kuka vaan saa tulla melki, et ei se oo, ei se oo koti sillan”

”Sit ku kaikki vangit asuu samassa talossa, ni mitä siitä tulee? Ei yhtään mitään. Pannaan samahan läjään, niin ei siitä kyllä hyvää seuraa”

Tekemisen merkitys siviiliin pääsyn jälkeen nousi voimakkaasti esiin haastatteluissa. Jokainen haastatelluista oli sitä mieltä, että on tärkeää saada tekemisen kautta sisältöä päiviin. Osalle tekeminen tarkoitti erilaista harrastustoimintaa kuten salibandya, mutta suurimmalle osalle tekeminen tarkoitti työpaikkaa. Haastatellut käyttivät termiä *työ* ja *työpaikka* myös erilaisista työ- ja elinkeinotoimiston aktiivitoimenpiteistä kuten työharjoittelusta tai työelämävalmennuksesta. Tekeminen nähtiin yleensä edellytyksenä sille, että pysyy olemaan jatkossa erossa vankilaan johtaneesta elämäntavasta.

”se riittää ku on tekemistä ja niin, ei niin helposti mee takasi lähtökohtaan, vankilaan”

”se on mulla kans, että jos mulla ei oo mitään tekemistä, niin sitten se menee sen kupin puolelle”

”Tekeminen on tärkeintä, jos sulla ei oo tekemistä, ni sit se menee siihen vanhaan kuvioon”

Osa työpaikan saannin merkitystä korostavista koki tärkeäksi sen, että työt voisi aloittaa mahdollisimman pian siviiliin pääsyn jälkeen. Jos vankilasta pääsyn jälkeen jää pitkä aika työttömyyttä, voi töiden aloittaminen myöhemmin olla vaikeaa. Eräs haastatelluista nosti esiin myös sen vaihtoehdon etteivät työt välttämättä enää pidemmän ajan kuluttua kiinnosta, jos entinen elämäntapa ehtii tulla tilalle.

”Tänne tulin (...) vapautumisen jälkeen. Se oli mun mielestä positiivista, että pääsin niinkin nopeeta. Koska jos mä olisin jäänyt kuukaudeksikin esimerkiksi kotiin makaamaan, ni se ei välttämättä olisi ollut enää niin helppoo lähteä mihinkään töihin. Tai se ei samalla tavalla ois ehkä enään kiinnostanut, jos ois tullu muita asioita tai niinku vanhat kaverit”

Tekeminen nähtiin mahdollisuutena säännölliseen päivärytmiin. Lähes puolet haastatelluista korosti päivärytmiin pääsemisen merkitystä tärkeänä osana

yhteiskuntaan sijoittumisessa. Yhdessä haastattelussa nousi esiin se, että päivärytmiin pääsemisen kannalta olisi tärkeää, että työt alkaisivat heti siviiliin pääsyn jälkeen. Näin vankilassa opittu rytmi jatkuisi luonnollisesti siviilissä

”oli se rytmi oli jo ennestään tavallaa vankilasta, sä nouset aamulla normaalisti seittemän kaheksan aikaan. Niin, niin se auttoi tähän niinku alottaa työ... et se rytmi pysyy”

Suhteet läheisiin koettiin tärkeäksi tekijäksi pyrittäessä saavuttamaan elämän normaalius. Yli puolet haastatelluista korosti sen merkitystä. Toisaalta läheisten tuki auttoi jaksamaan vankilatuomion ja toisaalta heidän tuellaan oli merkityksellinen rooli vapautumisvaiheessa. Suurin osa heistä jotka kokivat suhteet läheisiin tärkeäksi korostivat läheisten tuen merkitystä juuri vankilasta vapautumisen jälkeen. Jos suhteet läheisiin eivät olleet katkenneet vankilassa oloaikana, koettiin siviiliin paluu turvallisemmaksi.

”mulla oli nyt sinänsä asiat hyvin kun mä vapauduin, että mulla oli avopuoliso odotti...et ei niinku tippunu tyhjän päälle”

Suhteet läheisiin olivat muutamalle myös kannustin pysyä erossa vankilaan johtavasta elämäntyylistä. Koettiin, että heidän vuokseen halutaan pysyä jatkossa siviilissä.

”siellä on lapset ja kaikki... jotenkin että tietää, että siellä on jotain sellasta, että pystyis olemaan iisisti.”

7.2 Vangin näkemykset tarvitsemistaan tukipalveluista vapautumisvaiheessa

Tässä kappaleessa esitetään tulokset teeman *vangin näkemykset tarvitsemistaan tukipalveluista vapautumisvaiheessa* näkökulmasta, jossa yläluokiksi muodostuivat 1) toimeentulo, 2) asunnon hankinta, 3) henkinen tuki sekä 4) terveystalvelut.

7.2.1 Toimeentulo

Vapautuessaan vangit tarvitsevat monenlaista tukea. Toimeentulon saaminen nousi esille kaikissa haastatteluissa. Tämä tukimuoto jakautuu kahteen alaluokkaan: 1) yhteiskunnan taloudelliset avustukset sekä 2) muut kuin taloudelliset avustukset.

Yhteiskunnan taloudellisiin avustuksiin vapautumisen jälkeen, oli tarve kaikilla haastatelluilla. Taloudellista tukea haettiin sekä sosiaalitoimelta että kansaneläkelaitokselta, josta jatkossa käytetään lyhennettä KELA.

Vapautuessaan toimeentulotukea sosiaalitoimelta haki lähes kaikki haastatelluista. Suurin osa tarvitsi toimeentulotukea sekä yleisiin elämisen kustannuksiin ja asumisen kustannuksiin, mutta joku vain asumisen kustannuksiin. Toimeentulotukea tarvittiin myös asunnon saamiseen takuuvuokrien muodossa. Eräs haastatelluista nosti esiin, että aiemmin vapautuneille vangeille kuulunut vapautumisraha olisi tarpeellinen nykyäänkin. Tuki mitä sosiaalitoimelta odotettiin oli suurimman osan kohdalla taloudellista tukea.

”ei mun mielestä sieltä kautta oo niin hirveesti tehtävissä, että kunhan hoitais sen toimeentulon ja, ja auttais sitten sieltäkin kautta niissä asuntoasioissa, et vuokrat maksais”

”jos siinä on jotain takuuvuokria tai jotain tämmöstä.....sen asuntohomman kaa ne pystyis siinä auttamaan. Emmä oikein tiedä mitenkä muuten sitten, toimeentulon kanssa toki niinku, eihän tässä, eihän tässä oo, ei oo niinku mitään.”

Muutamalle sosiaalitoimen asiakkuus oli tavallaan kunniakysymys. He korostivat sitä, että toimeentulotuki on nimenomaan viimesijainen tulonlähde eikä sitä haeta kuin pakkotilanteissa. Heidän kohdallaan ensisijaisena toimeentulon lähteenä oli KELAn kautta tuleva työmarkkinatuki. Työmarkkinatuen saamista ei koettu niin negatiivisena kuin toimeentulotuen saamista.

”Mutta sen jälkeen kun mä aloin kelasta saamaan rahaa, niin en mä oo sosiaalista pyytännyt mitää...Pääasiassa omilla tultu toimeen... kun se on vähän niinku mulle stoppi, että mä en niinku kysele sieltä mitään, että mä hoidan omalla lailla sitten mun omat asiat.”

”mä oon niin vähä sosiaalihuollon kanssa ollu tekemisissä...mä en sinne kovin helposti mee... se on vaan silloin kun on pakkotilanne”

Työmarkkinatuen lisäksi yksi mainitsi KELAlta haettavana avustuksena asumistuen.

Toimeentuloon liittyvänä tukimuotona muutama haastatelluista mainitsi myös muita kuin taloudellisia avustuksia. He tarvitsivat vapautumisvaiheessa erilaisia käyttötavaroita esimerkiksi vaatteita ja huonekaluja asuntoonsa.

7.2.2 Asunnon hankinta

Jokainen haastatelluista nosti esille sen, että vapautuvat vangit tarvitsevat apua asunnon hankinnassa. Suurimalla osalla tämä tarve oli omakohtainen. Niilläkin kenellä itsellään oli asunto valmiina, oli kuitenkin voimakas mielipide tästä asiasta yleisellä tasolla.

Yli puolet haastatelluista oli sitä mieltä, että vankila on se taho jonka kuuluu järjestää asunto valmiiksi siviiliin palatessa.

”Sellaset ihmiset jotka pääsee vapauteen, ni niillä ei oo mitään asuntoa tuola. Niin pitäs niinku talon puolesta niinku vähän ottaa osaa siihen, et ne niinku auttais, edesauttais sitä että kaverei sais hoidettua asunnon valmiiks”

”vankilan homma se on niinku mun mielestä hoitaa jokunnäkönen asunto, ku pääsee siviiliin”

Muutama heistä, joiden mielestä asunnon hankinta on vankilan vastuulla, nosti esille myös oman vastuun asunnon hankinnassa. Heidänkin kohdallaan tarvittiin oman yrittämisen lisäksi vankilan apua.

”se ois vankilan asia, mutta kyllä se on myös sen henkilön oma asia, että lähtee itte hoitaa sitä asiaa kans, mutta kyllä vankilan täytyy auttaa. Jos ne pitää sua ensin siellä, kuinka kauan nyt pitääkään, ni ei sieltä voi potkia niinku vaan pihalle, että sä oot ny vapaa, että tee mitä haluat”

Apu asunnon hankintaan kuuluu tulla sosiaalitoimelta, oli kokemuksena muutamalla haastatellulla. Yhdessä haastattelussa nousi esiin myös toive sosiaalityöntekijän ja asuntoyhtiöiden yhteistyöstä, joka voisi edesauttaa vapautuvien vankien asunnon saamista.

”et se on se yks sosiaalityöntekijä, kuka hoitais vapautuvia vankeja. Ni jos se vois olla esimerkiksi sellases yhteistyös jonkun, jonkun asuntoyhtiön...ni löytyis aina tai jos ei aina niin edes joskus löytyis aina se kämppä jollekki kuka vapautuu”

Jokunen haastatelluista nosti esiin vangin maineen hankaloittavan asunnon hankintaa. Heillä oli kokemus, että vapautuvien vankien on vaikea saada asuntoa suoraan asuntoyhtiöiden tai yksityisten vuokranantajien kautta vangin negatiivisen leiman takia. Tämän ajattelutavan katsottiin vaikeuttavan vapautuvien vankien asunnon hankintaa entisestään.

”Ne vois ottaa ne vuokranantajat. Kuitenkin mieltii, että se on suorittanut sen tuomionsa ja sovittanut rikoksensa, että kaikille vangeille vaan niinku vuokrakämpä. Se on vielä tänäkin päivänä semmonen paha leima, ku oot ollu linnassa”

7.2.3 Henkinen tuki

Vapautumisvaiheessa henkisen tuen merkitys on suuri ja sitä koki tarvitsevansa kaikki haastatellut jossain muodossa. Aineistossani henkisen tuen muodostat alateemat ovat: 1) tukihenkilö, 2) tarve terapeuttiseen keskusteluun sekä 3) keskustelumahdollisuudet päihitteettömyyden tukena.

Haastatellut kokivat vapautumisvaiheessa tarvetta tukihenkilöön. Kaikki haastatellut olivat sitä mieltä, että sellaiselle olisi tarvetta. Muutaman oma elämäntilanne oli sellainen, etteivät he itse kokeneet tukihenkilön tarvetta, mutta näkivät sen yleisellä tasolla tarpeelliseksi vapautumisvaiheessa. Noin puolet haastatelluista taas koki sen välttämättömäksi oman yhteiskuntaan sijoittumisen kannalta.

”se on mulle ainakin niinkun välttämätön, että ois joku tukihenkilö justiin. On niin paljon tommosia arkisia asioita mitä mä en oo ikinä tehny . Niin semmosten asioiden kanssa pitäis olla joku joka neuvo”

”kyllä mä oon sitä mieltä, että se on pakko olla, että ei niitä yksin, ei vaan ei pysty yksin hoitaa kaikkia kerralla. Niitä tulee niin paljon asioita”

Eniten koettiin tarvetta tukihenkilön tukeen erilaisissa käytännön asioiden hoitamisessa. Aineistossa korostuu muun muassa erilaisen virastoasioiden hoitaminen. Muutamilla oli myös kokemus, että jos ei ole ihmistä joka virastoasioissa neuvoo, niin niiden hoitaminen saattaa jäädä kokonaan. Syyksi nostettiin muun muassa virastoasioiden vieraus, hoidettavien asioiden suuri määrä sekä osaamattomuuden tunteen nostama turhautuminen. Jo se tieto, että on olemassa joku ihminen kenelle voi soittaa neuvoa kysyäkseen, koettiin tärkeäksi.

”Ku mullakin on, et jos mulle tulee joku kaavake nenän eteen mistä mä en ymmärrä mitään, niin mä turhaudun heti ja mulla tulee sellanen fiilis, että mitä sitten.... Mutta siinä vaiheessa ois hyvä, että ois joku kelle soittais, et tulee vähän näyttää, että miten nämä hommat menee”

”kaikis virastoasioissa sun muissa, ku niissä ei oikeen paljon porukat oo käyny, ketkä vankilassa on. Ne on aika uusia juttuja...tai sit ne tapaa jäädä, vaikka niihin pitäis mennä. Kaikkia niitä on niin paljon”

”Mulla on sitä päihteiden takia, tota heikkohermosuutta jonkin verran tullu täs vuosien aikana, et mä en ois ikinä selvinny ilman (...) näistä asioista”

Osa haastatelluista koki tuen tarpeelliseksi työnetsinnässä. He kokivat, että vankilassa ollessa työpaikkojen tai työharjoittelupaikkojen etsiminen on vaikeaa, joten ulkopuolinen apu on siinä tarpeellinen. Muutama haastatelluista nosti positiivisena asiana esiin sen, että heille oli järjestelty työharjoittelupaikkaa valmiiksi siviiliin jo vankilassaoloaikana.

Ku eihän täältä, täältä käsin voi lähteä, niinku pysty sillätavalla, ni ne kävi niinku siitä ettimässä mulle työharjoittelupaikkaa kyselemässä ja näin”

Keskustelumahdollisuutta eri sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa koki tarvitsevansa suurin osa haastatelluista. Heillä oli tarve päästä keskustelemaan

omista asioistaan. Haastatteluista ei aina käynyt ilmi mitä asioitaan he haluavat keskustella vaan keskustelun tarvetta korostettiin yleisellä tasolla. Useasti nämä keskusteluyhteydet olivat päihdehuollon toimipisteissä

”siellä on ihan hyvä käydä juttelees...että voi soittaa vaikka keskellä yötä jos haluaa puhua”

”mä käyn ns. terapiassa tai puhumassa omista asioista kerran kaksi kuussa...et mikä ois suurin apu, ni se on varmasti toi A-neuvola mikä voi auttaa vapautuvia vankeja, kellä on yleensä päihdeongelmaa tai päihdetaustaa”

”Kyllähän sekin toki auttaa asiaa niinku eteenpäin, ku saa ainakin jotain asioita mitä ei pysty niinku juttelemaan, ni saa sielä käydä juttelemassa”

Muutaman haastatellun kohdalla tuli selkeästi esille, että keskustelujen tavoitteeksi asetettiin nimenomaan tuki päihdeettömyyteen.

”...sais keskustella siitä niinku. Mun mielestä se ois paras vaihtoehto. Ja niin mä ainakin aion tehdä niinku, jotta mä aion pysyä selvänä.”

7.2.4 Terveyspalvelut

Lääkärikontaktia vapautumisen jälkeen koki tarvitsevansa yli puolet haastatelluista. Kaikilla heistä lääkärissä käynnin yhtenä tavoitteena oli saada tarvittava lääkitys. Lääkityksen tarpeeseen vaikuttivat erilaiset paniikki- ja ahdistusoireet sekä tavoite päihdeettömyyteen.

” mä oon halunnu paniikkihäiriöön lääkitystä ittelle, että sais, sais jonkun hyvän lääkityksen mun paniikkihäiriöön. Mä juon paljo nimittäin sen takia, et mulla on paniikkikohtauksia”

”joku lääkityksen varmaan tarviin, etten mä rupee vetään mitään semmosia kamoja.... Mä näen sen tarpeellisena”

Haastatellut kokivat pääsääntöisesti tarvitsevansa lääkärikontaktin päihdehuollon kautta. Näin myös niissä tapauksissa missä erilaiset paniikki- tai ahdistusoireet olivat syynä lääkityksen tarpeeseen.

7.3 Vangin kokemukset yhteiskuntaan sijoittumisen kehittämistarpeista

Tässä kappaleessa esitetään tulokset teeman *vangin kokemukset yhteiskuntaan sijoittumisen kehittämistarpeista* näkökulmasta, jossa yläluokiksi muodostuivat 1) vapautumisen valmentaminen, 2) hoidon mahdollistaminen, 3) yhteiskunnassa selviytyminen, 4) työntekijäresurssit sekä 5) muut kehittämistarpeet.

7.3.1 Vapautumisen valmentaminen

Yhteiskuntaan sijoittumisen kehittämistarpeita pohtiessa, nousi esiin tarve vapautumisen valmentamisesta. Vapautumisen valmentaminen muodostuu alateemoista 1) vapautumisen suunnitelmallisuus, 2) asteittain vapautuminen sekä 3) perheen mukaan ottaminen vapautumisen suunnitteluun.

Vapautumisvaihetta tulisi suunnitella paremmin, mitä tällä hetkellä on käytäntönä. Vapautumisen suunnittelun merkityksen otti esille yli puolet haastatelluista. Osa heistä puhui omakohtaisesta kokemuksesta ja osa taas sillä kokemuksella, mikä heillä oli jonkun toisen henkilön tilanteen kautta. Koettiin, että yhteiskuntaan sijoittuminen on vaikeaa, jos vapautumista ei ole etukäteen hyvin valmisteltu.

”Tiedän monta tapausta, ketä on päässy vankilasta ni sä oot tyhjän päällä. Sulla ei oo niinku mitään, sulla ei oo asuntoa,...sä et oo saanu sovittua mitään sosiaalihuoltoon aikaa. Jos sä asut jossain toisessa kaupungissa, sulle lyödään vaan junalippu käteen ja moi. Se on niinku siinä ja sitten ilmottautuu kriminaalihuoltoon. Ni se on vaikee niinku lähtee rakentaa mitään siitä”

”sieltä vaan heitetään ulos säkit käsissä, että lähe menemään. Mullaki oli jättesäkkejä mukana ja junalippu, se oli siinä”

Toiveena oli, että vapautumisen suunnitteleminen aloitettaisiin hyvissä ajoin ennen vapautumista. Yksi haastatelluista nosti esimerkiksi esiin kahden kuukauden suunnitteluajan

”se pitäs niinku joka vangin kohdalla kuka vapautuu, ni kahta kuukautta ennen suunnilleen aloittaa kaikki, niinku mitä kuuluu vapautumiseen, mitä pitää tehdä. Niinku pikkuhiljaa niitä ruveta heti tekeen paikoilleen”

Muutaman haastattelun kohdalla nousi esiin toive siitä, että vapautumisen suunnittelemiseen osallistuisi muitakin tahoja kuin vankila. Tämä korostui haastatteluilla, jotka eivät vapautuneet omasta kotikaupungistaan. Yksittäisissä haastatteluissa suunnittelun osallistumiseen oltaisiin toivottu esimerkiksi sosiaalityöntekijää, kriminaalihuoltotyöntekijää tai työvoimaneuvojaa.

”ois sinne voinu tulla kyllä joku jotain vähäsen selittämään jo ennenkin, niinku oli puhe...Ois saanu vaikka esimerkiksi noi reseptiasiat kuntoon ja tämmösiä... Ne ny voi vähä liikkuu sieltä”(sosiaalityöntekijä)

”ainakin ihan yhtä hyvin vois tulla siellä käymään ennen, ennen vapautumista...vaikka just nää kaikki rahat ja lääkkeet ja työt ja asumiset ja muut”(kriminaalihuoltotyöntekijä)

”kai sielä vois joku työkkärin rouva käydä vähän näyttääs et mitä ois tarjolla, tai jotain”

Toive aloitettujen suunnitelmien toteuttamisesta nousi esiin eräässä haastattelussa. Kokemuksena oli, että vankilassa kyllä suunnitellaan paljon, mutta suunnitelmia ei aina toteuteta. Suunnitelmat saattavat olla pitkälläkin, mutta sitten niiden eteenpäin vieminen keskeytetään. Tällöin vangille on annettu turhia toiveita. Haastattelulla oli kokemus, että vanki jätetään päätöksenteon ulkopuolelle.

”Sit kaikki kaatu yht`äkkiä ja syynä oli se, et ku ne katto, nää vankityöntekijät katto, et tää ei tuu olemaan mun viimeinen tuomio. Vaikka ei oo mitään valmista tuomioo olemas”

Asteittain vapautuminen koettiin positiivisena asiana. Tämän nosti esiin yli puolet haastatteluista. Suurin osa puhui asteittain vapautumisesta koevapauden yhteydessä. Haastatellut kokivat koevapauden hyvänä käytäntönä tuomion loppuvaiheessa. He näkivät koevapaudessa mahdollisuuden harjoitella siviilielämää ennen vapautumista. Heidän mielestään vankilan jälkeen on vaikea yhtäkkiä sopeutua siviilielämään, joten koevapaus antaa mahdollisuuden asteittaiseen yhteiskuntaan sijoittumiseen. Koevapaudessa olisi esimerkiksi mahdollista harjoitella työelämää.

”mä saisin pari kuukautta aikasemmin niin sanotusti harjoitella sitä työelämää jo, et se pysyis niinku hanskassa...se on niinku ihan toinen, eri maailma, ku tosta lähetään”

”se koevapaus on hyvä ja näin. Ehtii totuttaa siviiliin itensä, jos on ollut pitkän aikaa. Se on niin iso askel tulla tänne yht`äkkiä ja sulla ei oookkaan mitään, kahta kättä heiluttaen. Se ei oo hyvä asia”

Koevapauteen kuuluva kontrolli koettiin positiivisena asiana. Kontrollikäyntien koettiin edesauttavan päihteettömänä pysymistä.

”se ois ollu niinku hyvä, siinä ois ollu tavallaan kahet niinku sellaset kontrollit, missä mä oisin joutunu käymään. Mä oisin joutunu käymään vankilas joka viikko tulla antaa virtsatesti”

Koevapauden positiivisena puolena mainittiin päivärytmiin pääseminen tuomion aikana, jota on sitten helppo jatkaa vapautumisen jälkeen. Myös koevapauteen pääsemiseksi tehtävä vapautumisen valmistelu sekä lyhempi vankilassaoloaika koettiin hyväksi. Yksi haastatelluista otti esiin koevapauden merkityksen valtion talouden kannalta.

”Kyllä mun mielestä jokainen pitäis saada päästä siihen koevapauteen...Ne valittaa ettei oo rahaa talolla ni, ni tota eihän voi olla rahaa jos ihmisiä pidetään siellä kivitalossa, ku sehän vasta maksaa. Enemmän koevapauteen ihmisiä, ni totta kai se tulee valtiolle paljo halvemmaksi..”

Omakohtaista kokemusta asteittain vapautumisesta muutoin kuin koevapauden kautta, oli muutamalla haastatellulla. Heillä oli ollut mahdollisuus suorittaa osa tuomiosta joko vankilan ulkopuolisessa kuntoutuksessa tai päihteettömällä osastolla. Päihteettömällä osastolla tuomiotaan suorittavalla oli kokemus, että päihteettömältä osastolta ohjataan vankeja paljon muun muassa avotaloihin tai päihdehoitopaikkoihin. Päihteettömällä osastolla myös tuetaan vankeja hakemaan itselleen hoitopaikkaa vapautumisen jälkeen. Ulkopuolisessa kuntoutuksessa olleella taas oli kokemus, että kuntoutuksen aikana on hyvä mahdollisuus hoitaa asioita valmiiksi vapautumista varten.

”mä olin tavallaan siellä hoitokodissa vielä vankilassa, tai vanki mä olin vielä, mutta...mä silloin jo hoidin niitä asioita, mä kävin mun hoitohenkilökunnan kanssa sossussa ja niin”

Perheen merkitystä vapautumisvaiheessa korostettiin erilaisissa yhteyksissä, erityisesti vapautumisen suunnitteluvaiheessa. Kokemuksena oli, että perhe pitäisi ottaa nykyistä käytäntöä enemmän mukaan vapautumisen suunnitteluun. Koettiin,

että perhetapaamisiin ei annettu tarpeeksi mahdollisuuksia, jos tuomiota suoritettiin toisessa kaupungissa. Tällöin ei annettu mahdollisuutta käsitellä perheen kanssa etukäteen vapautumiseen liittyviä asioita. Oman perheen näkemisestä on saattanut kulua pitkäkin aika, joten ennen vapautumista kaivattiin lisää perhetapaamisia. Toiveen mukaisessa perhetapaamisessa voisi mukana olla myös kunnan sosiaalityöntekijä.

”vähä perheen kans vois jutella vaikka ees viikkoo ennen kuin vapautuu, niin sehän vois olla joku, joku palaveri missä ny niinky oikeestikki käsitellään jotain asioita”

7.3.2 Hoidon mahdollistaminen

Päihdehoidon kehittämisajatuksia nousi esiin lähes kaikissa haastatteluissa. Kehittämisajatuksset kohdistuivat sekä vankilan sisäiseen päihdekuntoutukseen että kunnan tarjoamiin päihdepalveluihin. Aineistossani hoidon mahdollistamisen alateemat olivat 1) lääkehoidon mahdollisuus, 2) päihdehoitomahdollisuuksien lisääminen sekä 3) hoitokäytänteet

Puolet haastatelluista näki kehittämistarpeita vankilan suhtautumisessa lääkkeiden käyttöön. He kritisoivat sitä, että vankilassa täytyy lopettaa olemassa oleva lääkitys vaikka siihen on lääkärinmääräys. He kokivat, että kaikki lääkkeitä tarvitsevat leimataan automaattisesti lääkkeiden päihdekäyttäjäksi, vaikka he tarvitsisivat lääkkeitä olemassa olevaan sairauteen kuten paniikkihäiriöön.

”Ku ne voi tuhota muitten lääkäreitten reseptit...ne leimataan heti käyttäjiksi. Ei ne kuuntele sitä. Sä haluat niitä vaan sen takii et pää on sekasin. Kaikki ei halua niitä oikeesti sen takia, mä tiedän monta ihmistä sellasta”

”ne otti multa kaikki lääkkeet pois. Et tottakai semmosilta ketkä hakee sitä päihdetilaa, ni otetaan lääkkeet pois, mut sellasis, et sulla on joku sairaus. Mullakin on neurologian tohtori määränny lääkkeet”

Eräs haastatelluista näki saman ongelman lääkkeiden käyttäjien leimaamisessa päihdeidenkäyttäjäksi myös kunnan päihdepalveluissa.

”On sellasia vankeja ketä ahdistaa tosi paljo lähtee pois, ihmismäärät, ei voi käydä kaupungissa eikä noin. Sit kun meet heti pyytään lääkkeitä, ni katotaan näin, et sä haluut ne sen takia et saat pään sekasin. Monen kohalla se ei ees oo niin. Ne tuomitaan heti, et jos sä oot kerran käyttäny jotain, ni sä oot aina käyttäjä, sut on tuomittu siihen”

Lääkehoidon yleisyys sai negatiivisen merkityksen yhdessä haastattelussa. Oli kokemus, että lääkkeitä tarjotaan hoitovaihtoehdoksi liiankin helposti esimerkiksi paniikkihäiriön hoidossa. Tällöin muiden, ehkä parempienkin, hoitovaihtoehtojen tarjoaminen saattaa jäädä.

”sekään ei välttämättä oo hyvä, että jos ihminen lähtee hakeen apua, ni sille lykätään ensimmäisenä niin iso liuta reseptilääkkeitä käteen ” koitappas ny noilla sitten pärjätä”, ni eihän se välttämättä oo sitten justiin se oikee apu. Se tarvii jotain muuta, niinku esimerkiksi justiin sitä vertaistukee”

Vapautumisvaiheessa vankilan lääkäri ei määrää valmiiksi reseptiä tarvittaviin lääkkeisiin, oli kokemuksena muutamassa haastattelussa. Näin vangille saattaa, päihdehoidon pitkien jonojen takia, tulla pitkä aika ettei hänellä ole mahdollista saada tarvitsemiaan lääkkeitä.

”kyllä se on mun mielestä sen vankilan lääkärin asia, että ei se ny voi heittää vaan sieltä ulos, et sehän on heitteillejättö. Kyllä ne ny sais mun mielestä sieltä hoitaa edes parin päivän lääkkeet”

Päihdekuntoutuspaikkojen vähäinen määrä vankilassa nousi esille muutamissa haastatteluissa. Haastateltujen mielestä hoitopaikkojen määrä ei ole oikeassa suhteessa vankien päihdeongelman laajuuteen. Vankilassa erilaisille päihdeettömille osastoille on vaikea päästä, koska hakijoita on paljon enemmän kuin osastoilla paikkoja. Kokemuksena oli myös, että liian harvalla on mahdollisuus vankilan ulkopuoliseen päihdekuntoutuksen tuomion aikana. Haastatellut kokivat, että juuri päihdeongelma olisi se, mihin vankilassa tulisi hoitoa tarjota.

”siellä vois olla enemmän noita päihdeosastoja, tuolla vankilassa. Ei siellä (...)on vissiin ku joku 15 paikkanen, siellä on kuitenkin kolmesataa vankia ja kuitenkin aina puhutaan että puolet vangeista on päihdeongelmaisia tai jotain ja sit siellä on 15 paikkaa, ni ei

mikään ihmeekään ettei se parane ainakaan...Ei sinne ketään meinaa päästä. Se on kauhee tsemppaaminen et pääsee sinne osastolle”

”Ei ne mitenkään yritä kyllä hoitaa sua siellä. Varmaan 80%, 85% on päihdeongelmaisia, ketkä tuolla vankilassa on, ni mun mielestä siihen hoitoon pitäis panostaa”

Eräs haastatelluista taas oli sitä mieltä, että vankilassa saa apua päihdeongelman hoitoon, jos itse on siihen motivoitunut. Hänen kokemuksen mukaan vankila tarjoaa monia erilaisia vaihtoehtoja päihdeongelman hoitoon.

”jos on motivoitunut siihen esimerkiksi että lopettaa päihteidenkäytön kokonaan, niin sille saa kyllä täällä tukea, että sitten hoidetaan kans... Että mullekin on annettu vaikka minkälaisia vaihtoehtoja. että yks on ollu justiin(...)”

Vaasan päihdehoitopaikkojen määrä nousi esiin muutamassa haastattelussa. Koettiin, että Vaasassa on liian vähän päihdehoitopaikkoja ja näin ollen myöskään asiakkaalla ei ole valinnan mahdollisuutta hoitoa hakiessaan. Toivomuksena olikin tarjonnan lisääntyminen.

”pitäs olla niinku katkohoitoja ja tällasia enemmän Vaasassa”

”eihän täällä oo mitään päihdehoitoa, ainakaa täällä Vaasassa. Onko täällä mitään muuta kun (...)?”

Vaasan päihdehoidon hoitokäytänteet mietityttivät muutamia haastateltuja. Koettiin, että laitoshoitopaikkojen järjestäminen Vaasan ulkopuolelta kestää liian kauan. Erästä haastatelluista myös ihmetytti hoitoon pääsemisen edellytykset. Hänellä oli kokemus, ettei hän päässyt hoitoon, koska hänellä ei ollut kontaktia sosiaalityöntekijään.

”Mä en päässy ees hoitoon vaikka mä hain, kun mä en ollu sosiaalityöntekijällä käyny neljään vuoteen, ni mä en saanu mitään hoitoo. Sit mä vaan luovutin, rupesin käyttää entistä enemmän. Mä ajattelin et antaa olla sitten”

Yhdessä haastattelussa nousi esiin vaasalaisessa päihdehoitopaikassa saatu hyvä hoito. Tämän pitkän hoitajakson jälkeen oli saatu myös päihdehuollon tukiasunto. Tukiasunnon osalta kokemuksena oli, että ensimmäisestä retkahduksesta menettää

asunnon. Tämän käytännön ei koettu tukevan päihdeongelmaista päihdekierteen katkaisuyrityksessä.

” jos joku nyt sattuu retkahtamaan, ni ei heti potkita kadulle sieltä asunnosta, et annetaan yrittää vielä. Et se ei olis heti kerrasta poikki. Sit se jatkaa sitä käyttämistä se on aivan selvä...ku retkahduksia tulee, se on aivan varma”

7.3.3 Työntekijäresurssit

Eri tahojen työntekijäresurssit nousivat haastatteluissa esiin useaan otteeseen. Aineistossani työntekijäresurssit muodostuvat alateemoista: 1) tarvittavan henkilöstön tavoitettavuus sekä 2) vankien oma sosiaalityöntekijä.

Noin puolet vangeista koki, että heidän on välillä vaikea tavoittaa tarvitsemaansa henkilökuntaa. Lähinnä nämä kokemukset koskivat vankilaa sekä kunnan päihdepalveluita.

Palvelua heikentävänä seikkana esiin nousi työntekijöiden vähäinen määrä suhteessa asiakasmäärään sekä kunnan päihdepalveluissa että vankilassa. Kokemuksena muutamassa haastattelussa oli, että asiat eivät voi toimia hyvin, jos ei ole tarvittavaa määrää työntekijöitä.

”A-neuvolassa on sitten taas se sama ongelma, ku vankilassa...Vankilassa sulla on osastolla 30-40 vankia ja yks vartija. Ni se sama pätee taas A-neuvolassa, et siellä on yks henkilö ketä hoitaa 30-40 ihmistä, ni se ei voi toimia...Se on vangille kaikista pahin rako, että ei oo ihmisiä hoitamassa niitten asioita”

Kunnan sekä vankilan sosiaalityöntekijään tavoittaminen vankilassa ollessa koettiin vaikeaksi eräässä haastattelussa. Kunnan sosiaalityöntekijän tavoittaminen koettiin hankalaksi vankilasta käsin, koska heillä on vain tunnin puhelinaika. Myös vankilan sosiaalityöntekijän tavoittaminen oli vaikeaa.

”Ettei sielä vankilassa meinaa saada mitenkään sosiaalityöntekijöitä kiinni, varsinkaan ku on se tunnin soittoaika...Si ku ei saa sitä omaa, niinku vankilan

sosiaalityöntekijääkään mitenkään kiinni, et sieläkin voi mennä kuukausi et sen saa niillä lapuilla kiinni”

Kunnan päihdepalveluissa ongelmakohtana koettiin pitkä odotusaika. Muutamilla haastatelluilla oli kokemus, että he joutuvat jonottamaan tarvitsemaansa palveluun liian kauan. Päihdehoidon lääkärille voi esimerkiksi joutua odottamaan aikaa jopa kuukausia. Tämän katsottiin aiheuttavan myös sitä, että tarvittavia lääkkeitä ostetaan katukaupasta.

”Mä en ny tiedä koska se aika on, mut pitäis olla täs kuus.. Siellä nyt puhutaan sit tosta paniikista just... Ne yritti nopeemmin sitä aikaa, mut ei saanu. Mut se olis hyvä, et sellasenkin sais heti...Muuten sä ostat katukaupasta sit niitä”

”täs vaihees mullakin tulee kahen kuukauden, niinku jonotusaika”

Palveluiden tavoitettavuuden osalta vankien tarpeeseen vastattiin nopeasti kunnan sosiaalitoimessa. Kaikki haastatellut, joilla oli tarve toimeentulotukeen, olivat saaneet nopeasti ajan sosiaalityöntekijälle vapautumisen jälkeen. Ajatus, että kunnassa olisi vapautuville vangille oma sosiaalityöntekijä, koettiin hyvänä asiana lähes kaikkien haastatelluiden taholta. Hyvänä asiana korostui sekä perehtyneisyyden kautta tuleva ammattitaito että yhteydenpidon helpottuminen.

Yli puolet haastatelluista koki, että jatkuva työskentely vapautuvien vankien parissa, lisäisi sosiaalityöntekijän perehtyneisyyttä vankien tilanteeseen. Oma sosiaalityöntekijä tuntisi myös paremmin vapautumiseen liittyvän problematiikan.

”kyllä se siinä mielessä ois hyvä, että se ainakin tietäis sitten vankien lähtökohdat niinkun yleensäkin, ettei ois sillai uutta hommaa”

”se varmasti perehtyis paljon paremmin, paremmin tähän asiaan. Just, mitä tarkoittaa ku vanki vapautuu, mitä se tarvii ja noin”

”ois kai se ihan hyvä, et yks perehtyis niihin. Et se tietäis meistä enemmän”

Vankien oman sosiaalityöntekijän toivottiin eräässä haastattelussa käyvän tapaamassa vankeja tuomion suorittamisen aikana. Toinen taas mietti, että vankien oma sosiaalityöntekijä voisi olla se henkilö ketä auttaisi asunnon

hankinnassa ja olisi yhteistyössä asuntoyhtiöiden kanssa vankien asuttamisasiassa. Vankien oma sosiaalityöntekijä koettiin hyväksi asiaksi myös siksi, että saisi asioida aina saman tutun ihmisen kanssa

”Se ois helppoo. Ei tartte monella eri... ihmiset rampata, saa käydä yhellä vaan”

”Kyllä mä haluan, et siellä on joku tuttu tai niinku kenen kanssa on asioinu”

”ettei oo aina niinku uus. Niinku mullakin on jokakerta vaihtunut, niin ei oo tiennyt mistään mitään”

Vankien oma sosiaalityöntekijä nähtiin negatiivisena asiana yhdessä haastattelussa. Koettiin, ettei olisi hyvä, jos vapautuvien vankien asiat olisivat vain yhden työntekijän mielipiteen varassa.

”se on sitten tavallaan yks ihminen kaikkien puolesta. Se ei mun mielestä toimi. Ei se saa olla niin, että yksi ihminen hoitaa kaikkien asiat...vaikka sitten kaksi ihmistä, ketä ottaa nää vangit vastaan”

7.3.4 Yhteiskunnassa selviytyminen

Yhdeksi kehittämisalueeksi haastatellut nostivat yhteiskunnassa selviytymistä edistävät toimet tuomion suorittamisen aikana. Yhteiskunnassa selviytymisen muodostavat alaluokat 1) yhteiskuntavalmiuksien ylläpitäminen sekä 2) asunnon hankinta.

Lähes puolet haastatelluista nosti esille tarpeen ylläpitää yhteiskuntavalmiuksia tuomion suorittamisen aikana. He kokivat tärkeäksi sen, että vangeilla olisi mahdollisuus toimintaan tuomion suorittamisen aikana. Selleissä makuuttamisen koettiin passivoivan vankeja. Yhteiskuntavalmiuksia ylläpitävänä toimintana nähtiin muun muassa erilaiset koulutukset, siviilityö ja koevapaus.

”mut se että ihmisiä saatais koulutettua ja se ettei niitä pidetä vaan sellissä, jos ihminen haluaa tehdä jotain, ni kyllä mun mielestä sille pitäis antaa se mahdollisuus”

”Si mä pääsin siviilitöihin ja näin, et ne on hyviä asioita siellä. Mut enemmän pitäis olla toimintaa vangeille, et ei se riitä et muutama kurssi vuodes on... Ei ne riitä. On paljo sellasia ketkä haluis jotain kumminkin, pois siitä hommasta”

Asunnon merkitys nousi haastatteluissa esiin jokaisen teeman alla. Haastatelluiden kehittämisajatukset asunnon hankinnassa raportoin tutkimuksessani jo teeman *vangin näkemykset tarvitsemistaan tukipalveluista vapautumisvaiheessa* alla kohdassa 6.2.2 *asunnon hankinta*.

7.3.5 Muut kehittämistarpeet

Haastatteluissa nousi esiin useita yksittäisiä kehittämisajatuksia, jotka eivät kuuluneet mihinkään aiempaan yläluokkaan. Nämä yksittäiset kehittämisajatukset esitellään tässä kappaleessa.

Toive vankien yhdenmukaisesta kohtelusta nousi voimakkaasti esille yhdessä haastattelussa. Haastatellun mukaan kaikille vaasalaisille vangeille pitäisi mahdollistaa vapautuminen omasta kotikaupungistaan. Kotikaupungista vapautuminen helpottaisi vapautumisen valmistelua. Kokemuksena myös oli, että vankiloissa ei ole yhdenmukaisia sääntöjä, mikä osaltaan mahdollistaa vankien eriarvoisen kohtelun.

”Pitäis olla samoja sääntöjä nois eri vankiloissa, mut eihän toi tuu ikinä onnistumaa ...eri vankiloista, eri vaikeuksia päästä lomille tai avotaloon”

Yhdenmukaista kohtelua toivottiin myös huumetesteissä. Kaikki eivät pysty antamaan huumetestiä virtsatestillä, jolloin pitäisi mahdollistaan myös muut testaustavat. Toisen testaustavan avulla myös niillä, ketkä eivät pysty virtsatestiä antamaan, säilyisi mahdollisuus päihdeettömyyden todistamiseen. Puhdasta päihdeseulaa voidaan tarvita esimerkiksi perhetapaamisen mahdollistamiseen.

”et otetaan huumetesti jostain muualta ku virtsasta, jos ei pysty antamaan virtsatestejä. Ei pitäis olla ainoa syy, jos kaikki muut kuitenkin hoitaa asiallisesti, mut ei pysty kuseen purkkiin, ni ei ny sen takia pitäis ny jättää kaikkee...”

Sääntöjen yhdenmukaistamista toivottiin myös sosiaalitoimen puolella. Kokemuksena oli, että samassa elämäntilanteessa oleville toimeentulotuen hakijoille tehdään erilaisia päätöksiä. Kehittämisaikatuksena tuotiin esiin, että sama sosiaalityöntekijä voisi hoitaa vankien asiaa sekä kunnan puolella että vankilassa. Jos tämä ei olisi mahdollista, niin toivottiin ainakin yhteistyötä kunnan ja vankilan sosiaalityöntekijän välille. Eräs haastatelluista toivoi yhdenmukaista kohtelua myös vapautuvan vangin ja muiden sosiaalitoimen asiakkaiden välille. Kokemuksena oli, että vankien tilannetta ei oteta tosissaan.

”Et ei ne ota meitä ihan tosissaan, jotenkin ne kattoo tiäks alaspäin aina kun tulee joku vankilasta vapautunu. Tulee aina sellanen olo..., että katotaan vähä tiäksä nyrpeellä nokalla”

Lähes puolet haastatelluista koki yhdyskuntaseuraamustoimiston vieraaksi, joten he eivät osanneet sanoa mielipidettä sen toiminnasta. Muutamia kehittämisajatuksia kuitenkin otettiin esille.

Yhdyskuntaseuraamustoimiston toiminnasta oli muutamilla kokemus, että siellä pitää vain käydä kertomassa onko ollut päihteitä ja onko tullut uusia rikoksia. Keskustelujen koettiin olevan yksitoikkoisia. Muutamilla haastatelluilla taas oli positiivisia kokemuksia yhdyskuntaseuraamustoimiston tarjoamasta tuesta.

Eräässä haastattelussa koettiin, että valvonta ei ole tarpeellinen niillä, jotka pääsevät töihin tai kouluun. Heidän elämään valvonnan koettiin lähinnä hankaloittavat

”mun mielestä on ihan silleen ok, et se on olemassa, mutta mä en nää sitä tarpeellisena niillä ihmisillä, ketä pääsee työelämään tai opiskeluun...Se on enemmänkin haittapuoli silloin niillä henkilöillä. Mä ymmärrän sen ihan hyvin, että jos ei ihminen meinaa alottaakkaan yhtään mitään työtä tai koulua, niin silloin se on varmaan ihan hyvä, että siellä joku käy”

Yli puolet vangista koki työ- ja elinkeinotoimiston toiminnan vieraaksi, joten heillä ei ollut sen suhteen kehittämisajatuksia. Työ- ja elinkeinotoimistossa käytiin lähinnä ilmoittautumassa työttömäksi, jonka jälkeen voitiin hakea työmarkkinatukea. Eräs haastatelluista kuitenkin koki saaneensa työ- ja elinkeinotoimistosta apua työharjoittelupaikan etsintään, koska hänet oli ohjattu

asiakkaaksi projektiin mikä auttoi työharjoittelupaikan etsinnässä. Haastatteluissa nousi kuitenkin muutamia kehittämisajatuksia suhteessa työ- ja elinkeinotoimiston toimintaan.

Kokemuksena oli, että työ- ja elinkeinotoimiston aktiivitoimenpiteissä tulisi olla suurempi rahallinen kannustin. Toimeentulotuen kanssa samansuuruisen työttömyysetuuden ei koettu kannustavan työntekoon.

”Ei se oikein innosta, ku sä saat sosiaalitoimistosta sen saman rahan vaikka sä et tee mitään...ni silloin ei ne lähe siihen”

Työ- ja elinkeinotoimistosta keskusteltaessa puheeksi tuli myös heidän yhteistyö KELAn kanssa. Yhteistyötä ei koettu oikein toimivaksi, mikä aiheutti työmarkkinatuen saamisessa jatkuvia vaikeuksia.

”Kela on niinku se kaikista pahin ollut mun vapautumisen jälkeen, se saa pinnan kireelle...siellä ei asiat toimi.. ja toinen on työkkäri...ne tekee yhteistyötä, mutta se ei toimi...Ne ei oo vaan kertaakaan saanu maksettua mulle, sitä pientä rahaa mitä mä oon saanu sinä aikana, ku mä oon (...) ollu töissä”

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tavoitteena haastatelluilla oli pääsääntöisesti irrottautuminen vankilaan johtaneesta elämäntavasta sekä elämän normaalius. Elämäntapaan mikä vankilaan johti, ei oltu tyytyväisiä eikä vankilaan haluttu enää palata. Muutos oli kaikkien tavoitteena. Se, kuinka suurta muutosta aikaisempaan elämäntilanteeseen haettiin, vaihteli haastateltujen kesken.

Haastatellut tiedostivat sen, että muutos ei tapahdu itsestään vaan se vaatii heiltä erilaisia toimenpiteitä sekä päätöksiä, joissa on pysyttävä. He tiedostivat ne asiat mitkä ovat rikoskierteeseen vaikuttaneet ja asettivat tavoitteekseen muutoksen näissä asioissa. Esimerkiksi nostettiin esiin muun muassa rikollisuutta ja/tai päihteidenkäyttöä ylläpitäneen kaveripiirin välttäminen. Haastatellut selkeästi myös tunnistivat ne asiat mitkä tukevat heitä asettamiensa tavoitteiden saavuttamisessa ja mitä tilanteita tai asioita pitää pyrkiä välttämään tavoitteeseen pääsemiseksi. Elämän normaaliutta tukevana asiana nähtiin esimerkiksi erilaisen toiminnan kautta muodostuva säännöllinen päivärhythmi.

Irrottautuminen vankilaan johtaneesta elämäntavasta ei kuitenkaan ole helppoa ja joidenkin osalta se ei toteudu tavoitteiden asettamisesta huolimatta. Esimerkiksi Kimmo Hypenin tutkimuksen (2004) mukaan ensikertalaisista 40 % saa uuden ehdottoman tuomion. Heistä $\frac{1}{4}$ sai ehdottoman tuomion ennen vapautumista tehdyistä rikoksista ja $\frac{3}{4}$:lle tuomio oli tullut uusista rikoksista. Voiko uusintarikollisuuden syy löytyä osaltaan siitä, kuinka palvelujärjestelmämme vastaa vapautuvien vankien palveluntarpeeseen? Rikosten ennaltaehkäisy tavoitehan lähtee jo kriminaalipolitiikan tasolta. Tärkeänä tekijänä rikosten ennaltaehkäisyssä nähdään juuri sosiaalisten, terveydellisten ja sivistyksellisten palveluiden tarjoaminen koko väestölle.

Suomessa, kuten ei monessa muussakaan maassa, ole olemassa yhtenäistä toimintamallia vapautuvien vankien yhteiskuntaan sijoittumisen tukemiseen. Vapautuvat vangit tarvitsevat laajasti yhteiskunnan eri palveluita. Vapautuvat vangit tarvitsevat erityisen paljon tukea yhteiskuntaan sijoittuakseen sekä läheisiltään että viranomaistahoilta ja muilta toimijoilta. Muita toimijoita voivat

olla esimerkiksi erilaiset yhdistykset tai säätiöt. Se kuinka tähän palveluntarpeeseen vastataan jää jokaisen kunnan omaan harkintaan. Kaikille kuntalaisille pyritään turvaamaan peruspalvelut, mutta ongelmaksi muodostuu se, jos palveluita ei pystytä tarjoamaan pian vapautumisen jälkeen. Koska yhteistä toimintamallia ei ole, asetetaan vapautuvat vangit eriarvoiseen asemaan asuinkunnan perusteella. Tuen määrä riippuu vapautuvan vangin kotikunnan palveluista.

Vapautuvien vankien palvelutarpeeseen vastaaminen nousi merkitykselliseen rooliin myös Timosen (2009), Granfettin (2008), Karsikkaan (2005) sekä Ikponwosa (2007) tutkimuksissa. Vangin oma motivoituminen muutokseen on lähtökohta muutosprosessissa, mutta se ei pelkästään riitä vaan se edellyttää myös, että yhteiskunta pystyy vastaamaan vapautuvan vangin palvelutarpeeseen.

Tutkimuksessani vapautumisvaiheessa tarvittavien tukipalveluiden sisältö painottui elämisen perustarpeisiin. Tarvittiin muun muassa toimeentulo millä itsensä elättää, terveyspalvelut sekä oma asunto. Toimeentulon tarpeeseen vangit kokivat saaneensa tukea, mutta asuntotilanne koettiin huonoksi.

Asunnon merkitys vapautumisvaiheessa nousi kaikista haastatteluista voimakkaasti esiin. Näyttäisi siltä, että vangeilla ei ole mahdollisuutta selvitä vapaudessa ilman asuntoa. Asuntoa ei kuitenkaan ole tarjolla kaikille vapautuville vangeille. Ei edes kaikille niille joiden rangaistusajansuunnitelma on edennyt suunnitellusti ja tavoitteena on rikoskierteen katkaisu. Minkälaiset onnistumisen edellytykset yhteiskunta tällöin tarjoaa vapautuneelle vangille; kuntalaiselleen? Ei minkäänlaisia.

Asunnottomaksi vapautuville ei anneta mahdollisuutta yhteiskuntaan sijoittumiseen, jolloin myös toiveet rikollisuuden vähentymisestä ja vankilukujen pienentymisestä voidaan siltä osin unohtaa. Ensisijainen kehittämiskohde vapautuvien vankien kohdalla tulisikin olla asunnon järjestäminen. Vangin omaa vastuuta asunnon hankinnassa ei ole syytä unohtaa, mutta viranomaisapu on ehdottomasti tarpeen.

Vapautuva vanki ei kuitenkaan pärjää pelkällä taloudellisella ja materiaalisella tuella, myös henkisen tuen merkitys näyttäisi olevan suuri. Haastatteluiden perusteella tarvitaan keskustelumahdollisuus lähinnä päihdehuollon ammattilaisten kanssa. Vapautuvilla vangeilla on tarve käsitellä päihdeidenkäyttöön liittyviä asioita ammattilaisen kanssa. Haastatteluissa korostui myös tukihenkilön tarve. Vangit kokivat tarvitsevana rinnalla kulkijan, ihmisen ketä tukee ja auttaa yhteiskuntaan sijoittumisen haasteissa. Ihmisen jolla on aikaa. Haastatteluiden perusteella voisi todeta, etteivät vapautuvat vangit saa tarpeeksi tukea eikä heidän tuen tarvettaan aina ymmärretä. Tukea tarvitaan arkisten asioiden hoitoon sekä byrokratian pyörteissä selviämiseen.

Tukihenkilön tarjoaminen vapautuvalle vangille ei kuitenkaan kuulu kunnan tai vankeinhoidon peruspalveluihin, joten sen mahdollistaminen jää sen varaan kuinka tärkeänä se nähdään vai nähdäänkö tarpeellisena ollenkaan. Toki kunnan ja valtion taloudelliset resurssit raamittavat osaltaan tarvittavien palveluiden laajuuden. Budjettia laatiessa taloudellinen merkitys lasketaan usein aika lyhytnäköisesti. Palvelu saatetaan nähdä vain menoeränä budjetissa eikä pitkällä tähtäimellä näkyvänä taloudellisena hyötynä. Unohtamatta sitä, mikä merkitys sillä voi olla vapautuvan vangin elämään. Joissain kunnissa tukihenkilöpalvelua on mahdollistettu erilaisin projektein. Keravan vankilan WOP-projektissa (Granfelt 2008) yksi merkityksellinen seikka on juuri se, että projektityöntekijän tuki jatkuu myös vapautumisen jälkeen. Projektityöntekijä toimii vangin tukena viranomaisverkostossa ja eräänlaisena verkoston koordinaattorina. Vapautuneet vangit kokivat projektityöntekijän tukihenkilökseen. Vaasassa Suunta-valmennuksen toimintamalli on osaltaan vastannut tähän tukihenkilön tarpeeseen.

Vankeinhoitojärjestelmässä sekä yhteiskuntaan sijoittumista tukevissa palveluissa vapautuvat vangit näkivät paljon kehittämistarpeita. Kehittämistarpeita nähtiin muun muassa vapautteen valmentamisessa. Näyttäisi siltä, että vapautumisen suunnitteluun ei kaikkien vapautuvien osalta panosteta tarpeeksi. Haastateltavilla oli kokemus, että osa vangeista vapautuu tyhjän päälle. Vapautumisen suunnitteluun toivottiin kiinnitettävän enemmän huomiota. Vangin yhteiskuntaan sijoittuminen on helpompaa, jos siviiliin paluuseen liittyvät asiat ovat valmiiksi

suunniteltu ja mahdollisimman pitkälle järjestelty. Tätä edellytetäänkin vankeuslain mukaan vapauttamissuunnitelman laatimisessa (L509/2006).

Suunta-valmennukseen osallistuvien vankien kohdalla vapautumiseen liittyvät asiat pyritään suunnittelemaan etukäteen. Vapauttamissuunnitelman sisältöä suunnitellaan yhteistyössä vangin, vankeinhoitoviranomaisten, sosiaalityöntekijän ja muiden tarvittavien toimijoiden kanssa. Suunnittelutyön tarkoituksena on helpottaa vapautuvan vangin yhteiskuntaan sijoittumista. Suunnitelmallisen vapautumisen merkitys nousi voimakkaasti esiin myös tutkimuksen teoriaosuudessa esitellyissä aiemmissa tutkimuksissa. Verkostoyhteistyön merkitystä korostettiin kuntoutusjatkumoiden suunnittelussa ja vapautumisen valmistelussa.

Asteittain vapautuminen näyttäisi tukevan yhteiskuntaan sijoittumista. Haastatellut kokivat erittäin positiivisena asiana asteittaisen vapautumisen joko koevapauden tai kuntoutuksen kautta. Näiden toimintojen koettiin antavan mahdollisuuden harjoitella siviilielämää jo tuomion aikana. Tällöin vangeilla on mahdollisuus totutella siviilielämään asteittain, yksi porras kerrallaan. Asteittain vapautumisen merkitystä korostettiin myös Karsikkaan (2005) ja Ikponwosa (2007) tutkimuksessa. Asteittaisen vapautumisen mahdollisuutta tulisikin lisätä vankeinhoidossamme. Tämä myös tukisi vuonna 2006 voimaan tulleen vankeuslain tavoitetta lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan (L767/2005).

Tarvittavan hoidon mahdollistaminen nousi voimakkaasti esiin haastatteluissa. Kokemuksena oli, että sekä vankilan päihdehoidossa että kunnan päihdepalveluissa on puutteita. Lääkehoitoon suhtauduttiin vankilassa negatiivisesti, vaikka vangilla oli toisen lääkärin määräys tarvittavaan lääkkeeseen. Haastatellut tiedostivat sen, että lääkkeitä käytetään myös päihdekäyttöön, mutta kokivat joissain tilanteissa lääkeshoidon olevan tarpeellinen. Esimerkiksi, jos vangilla on diagnosoitu paniikkihäiriö tai epilepsia. Näissä tilanteissa koettiin että, vangin tulisi saada pitää tarvitsemansa lääkkeet. Koetun mukaan sekä vankilassa että kunnan päihdehuollossa lääkkeitä tarvitsevat leimataan helposti päihteidenkäyttäjäksi.

Vankilan terveydenhuollon negatiivisen suhtautumisen lääkkeisiin koettiin näkyvän myös siviiliin lähettäessä. Toivomuksena oli, että vankilan lääkäri määrää tarvittavat lääkkeet siviiliin alkuvaiheeseen. Tällöin ei tulisi tilannetta, että vapautuva vanki ei saa tarvitsemiaan lääkkeitä. Kunnan puolella päihdehuollon lääkäreille saattaa joutua jonottamaan aikaa pitkäänkin.

Usein lääkärinkontakti tarvittiin juuri lääkehoidon mahdollistamiseksi. Vaikka lääkehoitoa haettiin yleensä paniikkioireisiin tai ahdistuneisuuteen, niin mielenterveyspalvelut eivät olleet vaihtoehtona. Lääkärinkontaktia haettiin näissäkin tilanteissa päihdehuollosta. Jossain haastattelussa sitä perusteltiin sillä, että kyseiset ongelmat ovat tuttuja päihdehuollon lääkärille. Muissa haastatteluissa ei käynyt ilmi miksi mielenterveyspalveluita ei koettu omaksi. Välteltiinkö mielenterveyspalveluita leimaantumisen pelossa? Koetaanko, että mielenterveysongelmalla on negatiivisempi leima kuin päihdeongelmalla?

Päihdehoitomahdollisuuksia tarvittaisiin lisää sekä vankilan sisälle että kunnan palveluihin. Haastatellut tiedostivat päihdeongelman yleisyyden vankien keskuudessa, joten he kokivat että juuri tähän problematiikkaan vankilan tulisi tarjota hoitoa. Tämä vastaisi myös osaltaan vankeuslain tavoitteeseen vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistämisestä sekä uusintarikollisuuteen vaikuttamisesta (Mohell 2006, 25). Päähteettömille osastoille ja erilaisiin hoito-ohjelmiin näyttäisi kuitenkin olevan vaikea päästä.

Päihdehoitovaihtoehtoja toivottiin lisää myös kunnan puolelle. Vaasan päihdepalvelut koettiin aika suppeana eikä asiakkaalla ole mahdollista valita hoitopaikkaansa tarjonnan puutteesta johtuen. Ulkopuolista hoitopaikka taas joutui odottamaan liian kauan.

Haastatellut tiedostivat hyvin työntekijäresurssit ja niiden puutteet joissain palveluissa. Vankilassa koettiin olevan liian vähän työntekijöitä. Vankien määrän suhteessa työntekijöihin ei koettu olevan tasapainossa. Näyttäisi siltä, että vähäiset työntekijäresurssit vaikuttavat siihen kuinka suunnitelmallista työtä vankilassa voidaan tehdä vankien yhteiskuntaan sijoittumisen ja uusintarikollisuuden vähentymisen eteen. Vankeuslain myötä tulleet tavoitteet eivät ole lisänneet

tarvittavan henkilökunnan määrää. Onko vankeinhoidon tavoitetta rikoksettomaan elämäntapaan johtavien valmiuksien lisäämisestä mahdollista saavuttaa resursseja lisäämättä?

Kunnan päihdepalveluissa on sama ongelma. Ei ole tarpeeksi ihmisiä hoitamassa päihdeongelmaisten hoitoa. Päihdehuollon avopuolella saattaa lääkäriaikaa joutua pahimmillaan odottamaan kuukausiakin. Tämä taas osaltaan ylläpitää lääkkeiden katukauppaa; tarvittavat lääkkeet ostetaan apteekin sijasta kadulta. Katukaupasta ostaminen tarkoittaa sitä, että lääkkeiden tarve ja määrä ei ole lääkärin määräysten mukainen eikä hoitosuunnitelmia niiden käytöstä ole tehty. Ajaako yhteiskunta palvelujärjestelmänsä toimimattomuudella päihdeongelmaan apua hakevat takaisin kadulle?

Sosiaalitoimessa aikavaraus taas oli saatu nopeasti. Sosiaalityöntekijän mahdollisuus muuhun kuin rahallisen tuen antamiseen nähtiin vähäisenä. Haastattelujen perusteella näyttäisi siltä, että olisi tarvetta vankien omalle sosiaalityöntekijälle. Vankien oman sosiaalityöntekijän koettiin perehtyneisyyden kautta tuovat ammattitaitoa vapautuvien vankien asioiden hoitamiseen. Myös, sen seikan, että sosiaalityöntekijä olisi aina sama, koettiin helpottavan asioimista sosiaalitoimessa.

Yhteiskuntavalmiuksien ylläpitäminen tuomion suorittamisen aikana olisi tärkeää. Se, että vangeille tarjotaan mahdollisuus toimintaan tuomion suorittamisen aikana ehkäisee passivoitumista. Toimintaan osallistuminen mahdollistaa yhteiskuntavalmiuksien ja tietyn vireystason ylläpitämisen. Toimintana toivottiin muun muassa erilaisia koulutuksia ja siviilityön mahdollisuutta.

Yksittäisissä kehittämissuunnitelmissa korostui yhdenvertaisen kohtelun merkityksellisyys. Vankila, missä vanki tuomiotaan suorittaa, määrittää minkälaisen sisällön tuomio saa. Eri vankiloissa ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia esimerkiksi toimintaan tuomion aikana. Myös mahdollisuus päästä koevapauteen vaihtelee vankiloittain. Näin vangit asetetaan jo sijoituspaikan myötä eriarvoiseen asemaan.

Sama eriarvoisuus jatkuu vapautumisvaiheessa, koska eri kunnissa vapautuvien vankien asia hoidetaan eri tavalla. Olisikohan meillä Suomessa tarvetta yhtenäiseen toimintamalliin vapautuvien vankien yhteiskuntaan sijoittumisen tueksi?

9 POHDINTA

Alunperin tarkoitukseni oli toteuttaa tämä tutkimus kolmesta näkökulmasta. Näkökulmana olisivat olleet vapautuvan vangin, vankeinhoitoviranomaisten ja sosiaalityöntekijöiden näkökulma. Päädyin kuitenkin ratkaisuun tehdä tutkimus vain yhdestä näkökulmasta. Aineiston laajuuden vuoksi, kolmesta eri näkökulmasta tehdyssä tutkimuksessa, olisi vaarana ollut aineiston analyysin yltäminen vain näkökulmien pintapuoliseen tarkasteluun.

Tutkimuksen näkökulmaksi valitsin vapautuvan vangin näkökulman, koska heidän näkemykset ovat keskeisimpiä vapautuvan vangin palveluntarvetta selvittäessä. Koin, että heissä on se tieto, mitä tarvitaan, pyrittäessä selvittämään vankien yhteiskuntaan sijoittumisen edellytyksiä. Palvelun tarve nousee kohderyhmästä. Yhdestä näkökulmasta tarkasteltuna tutkimukseen tulee myös syvyyttä ja valittu näkökulma saa ansaitsemansa näkyvyyden.

Tutkimuksen aineisto osoittaakin, kuinka hyvin vapautuvat vangit tunnistavat vapautumiseen liittyvät haasteet ja kehittämistarpeet. Heidän käyttäminen asiantuntijana omassa asiassaan toi tarvittavan tiedon yhteiskuntaan sijoittumisen edellytyksistä. Tutkimusaineisto antoi vastaukset tutkimuskysymyksiini, joten koen että tutkimukseni on validi.

Aineistonkeruumenetelmäksi pidin teemahaastatteluja oikeana valintana. Sisällöltään samantasoisia vastauksia, en olisi saanut esimerkiksi kyselylomakkeilla. Lomakkeiden valinta olisi johtanut huomattavasti suppeampaan aineistoon, koska kohderyhmän kirjalliset valmiudet eivät uskoakseni ole samalla tasolla kuin kielelliset valmiudet. Suurimalla osalla haastateltavista oli hyvät kielelliset valmiudet ja heidän haastattelunsa eteni loogisesti ja sain kattavasti tietoa haastatteluteemoihin. Haastateltavat myös pystyivät pohtimaan asioita monesta näkökulmasta. Oma näkökulma toki korostui, mutta asiaa pystyttiin tarkastelemaan myös toisesta näkökulmasta esimerkiksi jonkin viranomaistahon näkökulmasta.

Haastatteluissa mietitytti etukäteen se, että tunsin työni kautta suurimman osan haastateltavista entuudestaan. Pohdin aiheuttaako se epämukavan tilanteen haastateltavalle, koska haastattelen heitä eri roolissa, missä olen heidän kanssaan aiemmin toiminut. Tai vaikuttaako tuttu haastattelija negatiivisella tavalla heidän vastauksiinsa? Haastattelut sujuivat kuitenkin hyvin ja tunnelma, haastattelutilanteessa, alun jännityksen jälkeen, oli avoin ja luonnollinen. Se, että minulla oli ennestään suurimpaan osaan haastateltavia muodostunut hyvä ja luottamuksellinen suhde edesauttoi mielestäni haastattelun kulkua. Koin, että haastateltujen oli jopa helpompi puhua asioista tutulle ihmiselle kuin olisi ollut vieraille ihmiselle. Samoin sen, että tunnen vapautumiseen liittyvää problematiikkaa entuudestaan työni kautta, koin vaikuttaneen myönteisesti haastateltujen asennoitumiseen tutkimusta kohtaan.

Aineiston analyysi oli tutkimuksen haastavin ja aikaa vievin vaihe. Aineistoa oli paljon ja lähtökohta analyysille se, ettei mitään haastatteluteemoihin liittyviä viestejä kadoteta. Tämä vaati haastattelujen läpikäynnin lukemattomia kertoja ja tarkan koodausmenetelmän teemoittain. Tarkkuutta vaati myös alkuperäisilmauksien pelkistäminen; alkuperäisilmauksen viesti tuli säilyä pelkistetyssä ilmauksessa. Analyysin alkuvaiheessa oli haastavaa olla sekoittamatta johtopäätöksiä jo analyysivaiheeseen. Tämä oli asia minkä opin kyllä karsimaan kokonaan analyysivaiheen edetessä.

Aineiston perusteellisen analyysivaiheen jälkeen koin tulosten raportoinnin sujuvan suhteellisen vaivattomasti. Tulosten raportoinnissa halusin säilyttää mahdollisimman paljon haastateltujen omaa retoriikkaa suorin lainausten muodossa. Tällöin pystyn välittämään myös lukijalle yhteyden aineiston ja tulosten välillä; minkälaisesta alkuperäisinformaatiosta alaluokat ja yläluokat ovat nousseet.

Kuten aiemmin jo toin esiin, tein tämän tutkimuksen vain vapautuvan vangin näkökulmasta, alkuperäisestä suunnitelmastani poiketen. Jatkotutkimuksen aiheena vankeinhoitoviranomaisten ja kunnan sosiaalityöntekijöiden näkökulma olisi mielenkiintoinen. Eroaako vapautuvien vankien kokemukset tarvittavista

tukipalveluista ja niiden kehittämistarpeista niiden parissa työskentelevien viranomaisten kokemuksista?

Tässä tutkimuksessa asteittain vapautumisen merkitys nousi voimakkaasti esille, joten mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi seurantatutkimus asteittain vapautuneiden yhteiskuntaan sijoittumisesta. Tutkia voisi esimerkiksi koevapaudessa tai tuomioin aikana päihdekuntoutuksessa olevien uusintarikollisuutta suhteessa ilman näitä toimenpiteitä vapautuneiden uusintarikollisuuteen.

Jatkotutkimuksen aiheena mielenkiintoinen olisi myös seurantatutkimus Suunta-
valmennukseen osallistuneiden yhteiskuntaan sijoittumisesta. Onko Suunta-
valmennuksella ollut vaikutusta vapautuneen vangin yhteiskuntaan sijoittumiseen ja uusintarikollisuuteen?

Kahdessa viimeisessä jatkotutkimusaiheessa tulisi kyllä muistaa, että seuraamusjärjestelmän parissa tehtävän työn vaikuttavuuden mittarina ei tulisi käyttää pelkästään uusintarikollisuuden lukuja vaan vaikuttavuutta on saattanut tapahtua vaikka uusintarikollisuutta vielä esiintyykin (Lappi-Seppälä 2006, 57-58). Se, millä muulla tavoin toimintojen vaikuttavuutta voisi mitata, olisi myös mielenkiintoinen aihe jatkotutkimukselle.

LÄHDELUETTELO

Graham, John & Bennet, Trevor 1998. Rikoksentorjunnan strategioita Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Helsinki. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 156. Rikoksentorjunnan neuvottelukunnan julkaisu 7.

Granfelt, Riitta 2008. Osalliseksi omaan elämään- Work out-ohjelma nuoren vangin tukena. Vammala. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 4/2008.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1993. Teemahaastattelu. Helsinki. Yliopistopaino.

Hypen, Kimmo 2004. Vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004.

Ikponwosa, Ekunwe 2007. Gentle Justice: Analysis of Open Prison Systems in Finland. A Way to the Future? Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Väitöskirja.

Jyväskylän yliopisto 2010. [viitattu 1.3.2010]. Saatavilla [www-muodossa <URL:https://webapps.jyu.fi/koppa/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/hermeneuttinen-tutkimus>](http://www.muodossa.com/URL:https://webapps.jyu.fi/koppa/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/hermeneuttinen-tutkimus)

Karsikas, Vuokko 2005. Selvin päin olosta tulee hyvä fiilis. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005.

Koskinen, Pekka 2008. Rikosoikeuden perusteet. Helsinki. Yliopistopaino.

L509/2006. Valtioneuvoston asetus vankeudesta. 21.6.2006.

L731/1999. Perustuslaki.11.6.1999.

L767/2005. Vankeuslaki. 23.9.2005.

L768/2005. Tutkintavankeuslaki. 23.9.2005.

L780/2005. Laki rikoslain muuttamisesta. 23.9.2005.

Lappi-Seppälä, Tapio 2006. Rikollisuus ja Kriminaalipolitiikka. Helsinki. Yliopistopaino.

Mohell, Ulla & Pajuoja Jussi 2006. Vankeuspaketti: vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna. Painopaikka As Pakett.

Myhrberg Pertti 2007. Vangin asema ja valvonta. Juvenes Print,

Oikeusministeriö 2007. Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka: kriminaalipolitiikan toimintaohjelma vuosille 2007-2011. Helsinki. Oikeusministeriö.

Rikosseuraamusvirasto 2009. [Viitattu 20.10.2009]. Saatavilla www-muodossa <URL:<http://www.rikosseuraamus.fi/37385.htm>>

Saaranen-Kauppinen Anita & Puusniekka Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 13.10.2009] Saatavilla www-muodossa <URL:<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>.

Soininen, Marjaana 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turku. Painosalama Oy.

Timonen, Helena 2009. OMIN SANOIN. Elämän ja muutoksen tarinat vankilasta vapauteen. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki. Tammi.

RIKOSSEURAAMUSVIRASTO

Päätös

20.7.2009

34 /912/2009

Kati Ahonen
Laukkatie 7 as 3
65230 Vaasa

Hakemuksenne 7.7.2009

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamusvirastolta tutkimuslupaa Vaasan ammatti-korkeakoulun ylempää sosionomin AMK-tutkintoa varten. Opinnäytteen ohjaaja on yliopettaja Hans Frantz.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena on tehdä Vaasan seudulle kuvaus palveluketjumallista, joka vastaisi vapautuvien vankien tarpeisiin vapautumisvaiheessa.

Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksessa kartoitetaan vapautuvien vankien palveluntarvetta eri näkökulmista. Kohderyhmänä on vangit/ex-vangit, vankeinhoidon henkilökunta Vaasan vankilassa ja KHL:n Vaasan yksikössä sekä kunnan sosiaalityöntekijät.

Vankien/ex-vankien kohderyhmä kerätään Suunta-valmennuksessa olevista/olleista asiakkaista. Tarkoituksena on haastatella noin 10 asiakasta.

Tarvittaessa kohderyhmää täydennetään Vaasan vankilassa tuomiotaan suorittavista vangeista, jotka ovat lähiaikoina vapautumassa (noin kahden kuukauden sisällä aineiston keruusta). Tähän vankilassa tuomiotaan haastatteluhetkellä suorittavien kohderyhmän haastatteluun haetaan lupaa Rikosseuraamusvirastolta.

Tutkimuksen toteutus

Kvalitatiivinen teemahaastattelututkimus vangeille. Kyselylomakkeen lähettäminen kymmenelle rikosseuraamusalan viranomaiselle. Tutkimuksen on tarkoitus valmistua keväällä 2010.

Lupahakemus

Haette lupaa tarvittaessa haastatella Vaasan vankilassa tuomiotaan suorittavia vankeja, jotka ovat aineiston keruuhetkestä noin kahden kuukauden sisällä vapautumassa.

Päätös

Rikosseuraamusvirasto myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti.

D:\Tekstit\Tutkimus\tutkimusluvut\09 PBI\Tutkimuslupa Ahonen.doc

Käyntiosoite
Albertinkatu 25
00180 HELSINKI

Postiosoite
PL 319
00181 HELSINKI

Puhelin
010 36 88500

Telekopio
010 36 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Tutkimuksen yhteyshenkilönä toimii johtaja Taina Nummela. Haastateltavien vankien valinta ja muut käytännön järjestelyt tutkimuksen toteuttamiseksi sovitaan hänen välityksellä.

Lupa yksittäisen vankilan tai aluetoimiston henkilökunnan haastatteluun on vankilan tai aluetoimiston päättävältä kuuluva asia. Henkilökunnan osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista.

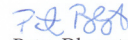
Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää haastatteluihin yksilöity suostumus. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilaosastojen tai aluetoimiston muulle toiminnalle.

Tutkimustulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamusvirastoon sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA).

Vuokko Karsikas
erityisasiantuntija, ylijohtajan sijainen

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen aluevankilan johtaja Jaakko Kopra
Vaasan vankilan johtaja Taina Nummela
KHL:n Pohjanmaan aluetoimiston johtaja Virve Airaksinen

Suostumus haastatteluun ja tietojen keruuseen vapautuvien vankien käsityksistä yhteiskuntaan sijoittumisen palveluketjumallista

Haastateltava _____

Tutkija Kati Ahonen
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Vaasan ammattikorkeakoulu

Suostun siihen, että Kati Ahonen haastattelee minua koskien vapautuvien vankien käsityksiä yhteiskuntaan sijoittumisen palveluketjumallista.

Haastattelumateriaalia on käsiteltävä siten , että se ei päädy sivullisten käsiin (haastattelujen kirjoittaminen nauhalta voidaan antaa ulkopuolisen työntekijän tehtäväksi kuitenkin siten, että hän ei saa tietää, ketä tiedot koskevat.).

Tutkimuksen tulokset on raportoitava siten, ettei tutkittavaa voida tunnistaa.

Vaasa

____. ____ . 20 ____

Taustakysymykset:

1. Ikä?
2. Koulutustaso?
3. Kuinka monta ehdotonta tuomiota sinulla on ollut?
4. Kuinka pitkä oli vankilassa oloaika viimeisimmässä tuomiossa?
5. Milloin vapaudut/vapauduit?

Teema 1. Vangin asettamat tavoitteet yhteiskuntaa sijoittumiselleen

Apukysymyksiä:

- Minkälaisia asioita toivot/toivoit elämääsi kuuluvan vapautumisen jälkeen?
- Mitä asioita tavoittelet/tavoittelit vapautumisen jälkeen?
- Mitkä asiat pitää mielestäsi olla kunnossa, että yhteiskuntaan sijoittuminen onnistuu?

Teema 2. Vangin näkemykset tarvitsemistaan tukipalveluista vapautumisvaiheessa

Apukysymyksiä:

- Minkälaisia palveluita/tukitoimia tarvitset/tarvitsit vapautumisvaiheessa?
- Mikä/mitkä asiat ovat mielestäsi edellytyksenä yhteiskuntaan sijoittumiseen?

Teema 3. Vangin kokemukset yhteiskuntaan sijoittumisen kehittämistarpeista

Apukysymyksiä:

- Miten kehittäisit vankilan vapautumisprosessin suunnittelua/toteuttamista?
- Miten kehittäisit yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijän toimintaa vapautumisvaiheessa?
- Miten kehittäisit sosiaaliviraston/sosiaalityöntekijän toimintaa vapautumisvaiheessa?
- Onko mielestäsi tarvetta vapautuvien vankien omalle sosiaalityöntekijälle (sama ihminen hoitaisi kaikkien vapautuvien vankien asioita)?
- Miten kehittäisit päihdepalveluiden tarjontaa/toimintaa vapautumisvaiheessa?(onko itsellä päihdehistoriaa?)
- Miten kehittäisit mielenterveyspalveluiden tarjontaa/toimintaa vapautumisvaiheessa? (onko itsellä todettu mielenterveydellisiä ongelmia?)
- Miten kehittäisit työ- ja elinkeinotoimiston tarjontaa/toimintaa vapautumisvaiheessa?
- Miten kehittäisit vankien asuntoasioita vapautumisvaiheessa?
- Onko mielestäsi vangilla tarvetta ”tukihenkilöön” vapautumisvaiheessa?